

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

27martie-2 aprilie 1996
(Anul XXIX)

12

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

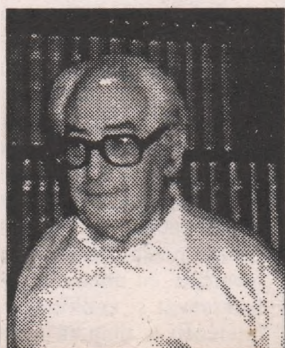
Destinul maiorescianului I. NEGOITESCU

(pag. 8-9)

Ultimul mare cercetător străin
al limbii române

Alf Lombard

(pag. 14)

Diagonale

de

Virgil Ierunca

(pag. 7)

EXIL -

un eseu de
Norman Manea

(pag. 3, 7)

Cronica
dramatică

CALIGULA

(pag. 11)

Marcel Iures

Politia merge în paradis

(pag. 2)

Actualitatea lui Goga

SE ÎMPLINESC 115 ani de la nașterea lui Octavian Goga (1 aprilie 1881, stil nou, Rășinari, Sibiu). Aniversarea ne oferă prilejul de a vorbi despre actualitatea unui poet foarte popular la debutul său, în 1905, și nu numai în Ardeal, apoi tot mai uitat în favoarea omului politic (președinte al Partidului Național-Creștin, alături de A.C. Cuza, de mai multe ori ministru, prim-ministru efemer în 1938, anul morții sale). Publicistul politic, din anii '20, reductibil, n-a putut concura gloria de odinioară a poetului. După al doilea război, Goga a fost eliminat din librării, din manuale, din studii critice, aproape două decenii. Edițiile din 1957 și 1963 au fost foarte selective. Poetul plătea "păcatele" politicianului de dreapta, dar și pe ale sale proprii, cîntăreț al pătimirii neamului, care nu putea fi pe gustul regimului comunist. O ciudată actualitate și-a recăpătat Goga după 1971, cînd naționalismul său liric a fost recuperat de către protocroniști și cînd au început să iasă treptat din umbră politicianul și publicistul. Această nouă actualitate a fost însă mai mult oficială decît reală. Critica n-a dat semne deosebite de interes față de un poet simțit ca nemodern, în pofida tentativei oarecum extravagante a lui G. Călinescu din *Istoria sa de a interpreta Noi și Otlul* drept poezie pură. O monografie, corectă în latură biobibliografică, dar prea didactică în latură critică, n-avea cum să trezească emulație. Exegeza poeziei lui Goga merge și astăzi pe aceeași cale, echivocă, a unor pasiuni extraliterare, tradiționaliste și naționaliste, răsfărîte în jocul secund al viziunii critice călinesciene.

Sînt cîțiva autori clasici români a căror lectură a încremenit într-un moment mai vechi al istoriei literare. De pildă, Creangă, staționar la ora polemicii dintre Călinescu și Streinu, sau Caragiale, "modernizat" prin Ionesco și teatrul absurdului de acum cîteva decenii. Goga stă și el în așteptarea unei analize postmoderne. Nu sînt sigur că lectura poeziei lui s-a desprins cu totul de emoționalitatea ardelenească (în copilăria mea, cînd poetul era interzis, o strofă din el, spusă aproape în șoaptă de cineva, a stîrnit hohotele de plîns ale pasagerilor unui tramvai care mergea de la Sibiu la Rășinari), reînnoită în chip scandalos de peunerism. Nu acord nici o șansă unei viziuni izvorîte din lipsa cronică a spiritului critic, din emfază și demagogie. La rîndul lui, liricul pur de la G. Călinescu pare tot mai mult rodul unui strălucit exhibiționism critic (dar atît!). "Modernistul" Goga se îndepărtează de noi la fel de irevocabil ca și "poetul pătimirii". Ce rămîne? Cum îl vom citi mîine? E, fără îndoială, un poet neoromantic, cu o stilistică originală care a lăsat urme adînci în poezia românească a secolului XX. În măsura în care sentimentalismul, mesianismul, fatalismul și folclorismul său (nu încă magic, precum la Blaga) vor mai fi componente ale sensibilității sfîrșitului de mileniu, Goga va fi din nou actual.

CONTRAFORT

de Mircea
Mihailescu

Politia merge în paradis

DE O VREME încoace, Poliția română s-a reactivat brusc. Dacă vă amintiți, la sfârșitul lui 1989, oamenii cu caschete albastre s-au dat de trei ori peste cap și s-au metamorfozat în îngerași. Oare de ce? De unde înduioșătoarea timiditate a sticleților și a curcanilor naționali? Ce anume i-a provocat accesul de toleranță? Oare nu cumva faptul că mai-marii milițiști se simțeau cu musca pe căciulă pentru câte făcuseră - nepedepsiți - vreme de o jumătate de secol? Oare nu și pentru excesul de zel criminal din 16-22 decembrie? Timorată în primii ani de după '89, atât de invizibilă încât ai fi crezut că vajnicii purtători de bulane s-au călugărit cu toții, peste noapte, ea a reintrat în scenă miraculos revigorată.

Până la un punct, e foarte bine că polițiștii au reapărut pe străzi. Din nefericire, ei ies de preferință "în dispozitiv" nu atunci când hoții la drumul mare îi dau cetățeanului pașnic în cap și îl jefuiesc până la piele, și nici atunci când diverși maniaci escaladează garduri și geamuri spre a viola octogenarele. Ei redevin vizibili numai când mai-marii ciolanului național fac câte o vizită de lucru. Atunci, pustiind orașele, eliberând cu forța parcurile, strangulând circulația și alcătuind adevărate lanțuri vii de protecție a celor mai iubiți fii ai poporului, abia atunci ei își umflă piepturile și își zornăie gradele dobândite peste noapte - numai ei știu pentru ce merite excepționale.

E mai puțin bine, însă, când poliția redevine a doua armă politică în mîna potențailor - după serviciile secrete. Spectaculoasele lovituri din ultima vreme ne pun pe gînduri. Tocmai pentru că sînt spectaculoase. Afacerile Iskandarani, Gigi Kent și, mai nou, Mujea Marcelini sînt de la bun început suspecte. Nu pentru că, doamne ferește, mi-ar trece prin minte că împlicinații sînt uși de biserică. Nu sînt, cu certitudine. Ceea ce mă pune pe gînduri e că poliția acționează, acum, în ceasul al treisprezecelea, ca și cum habar nu ar fi avut de existența acelor (încă nedovediți!) infractori. Iar ceea ce mă derutează total e că nu am văzut, alături de aceștia, în cercetări sau în zeghe, nici un polițist.

Să fim serioși: într-o țară în care sectoristul știe și cite borcane de iaurt ai mîncat la micul dejun, într-o țară în care turnătorii au ajuns să beneficieze de legi protectoare (pe cînd pensii de merit și bilete gratuite pentru tratarea reumatismelor?), într-o țară în care presa își face, din fericire, datoria, numai poliția se mișcă cu viteza melcului. Despre fiecare dintre personaje invocate s-a scris, în ultimii trei ani, enorm. Jurnaliștii au adus probe irefutabile. Președintele țării, primul ministru, Parlamentul au luat atitudini pe cît de vocale, pe atît de găunoase. Iar poliția parcă juca rolul lui Ulise, cel legat cu frînghii de catarg.

Și s-a mai petrecut un paradox: generalul Pitulescu, despre care înaintea auzisem doar în calitatea lui de tată al propriului său fiu (acesta din urmă, un om cu afaceri, se spune, cantonate în aceeași zonă în care pes-

cuiu Iskandarani și alți importatori frunțași), a devenit extrem de activ abia din momentul în care și-a dat demisia! Un paradox de toată frumusețea, demn de originala democrație în care trăim! Poate că ideea nici nu e atît de rea; ce-ar fi să dăm afară toți polițiștii, dacă dorim să avem străzi sigure și să eradicăm corupția? Un Pitulescu în retragere e mult mai eficient, iată, decît unul activ!

Că demisia generalului e o simplă farsă nu mai e nici un secret. Intrarea sa în *ilegalitate* nu e decît micul complot prin care poliția vrea să arunce din propria sa curte prea multe pisici moarte care s-au adunat acolo în ultimii șase ani. Nu vreau să spun prin asta că justiția română e incoruptibilă. Din contră, e cît se poate de coruptibilă (pot aduce exemple personale!) Însă mă neliniștește bruscă disociere a unei instituții care a furnizat, ea însăși, o bună parte din infractorii din ultimii ani - la Poliție mă refer - și rolul de "justițiar" pe care aceasta îl joacă. Există, din păcate, riscul ca poliția română să ajungă un fel de Vadim colectiv, un organism corporatist, aflat deasupra tuturor instituțiilor țării.

Ca să fiu și mai limpede, nu dau doi bani pe acțiunile intens mediatizate ale generalilor pitulești, atîta vreme cît domniile lor nu vor apărea la televizor și ne vor prezenta și cîtiva complici în uniforme albastre ai marilor infractori ai țării. Despre afacerile lui Iskandarani s-a știut foarte bine încă din 1992. Despre asasinatul de la sediul firmei sale s-a știut de asemenea. Despre construcția ilegală a fabricii sale de țigări la marginea Timișoarei știau și copiii. Numai domnii din poliție habar nu aveau. Numai ei nu știau cum pătrund în țară containerele cu țigări, numai ei nu știau de dubla înregistrare contabilă.

De unde să știm, atunci, noi că poliția a decis să intre în acțiune abia după ce a șters urmele propriei implicări în afacerile de acest tip (și cite vor mai fi fost)? De unde să știm noi că în spatele tuturor acestor mașinațiuni nu se află tocmai cei care astăzi pozează în întrupări ale lui Zorro ori Robin Hood? De unde să știm noi că totul nu e decît o cacealma cu substrat electoral, una din multiplele diversiuni care brăzdează, în lung și în lat, țărișoara? Cîte întrebări, atîtea ridicări din umăr.

De altfel, există semne că lucrurile sînt, deja, luate mai moale. După erupția vulcanică din primele clipe, energia justițiară s-a cam fleșcăit. Semn că diverșii drăcușori și-au băgat coada în încurcatele ițe ale acestor corupți de lux. Cum să nu și-o fi băgat dacă, asemeni lui Vadim, Funar și Păunescu, cei mai dubioși oameni politici ai ultimilor ani, business-men-i de care am pomenit, sînt selectați după criterii similare? Ceea ce Vadim și Păunescu au făcut cu vorba lor urduroasă, aceștia au făcut în limbajul mai discret al pungi deschise generos în fața insașietății electorale a emanațiilor și reemanațiilor noștri eterni.

POST-RESTANT

de Constanța
Buzea

POSIBIL că repetarea, pe colțul din stînga sus al textelor, a misterioasei silabe HA să fie semnul discret pe care autorul precaut ni-l face spre a ne preveni că demersul d-sale este, la urma urmei, umoristic. Așa, cel puțin, cred că ar fi cel mai bine să fie, ca să gustăm fără nici o suspiciune mostrele înveselitoare. Umoriștii sunt de fapt oamenii cei mai vulnerabili, sobri și gravi în toate clipele vieții lor, dacă nu chiar disperați de tarele lumii, victime și ținte sigure ale acestora, dar care reacționează paradoxal, și bine fac! Vom citi, deci, în această cheie ironică: *Din Sfântu Gheorghe, județul Covasna: sunt.* (În loc de *sunt ardeleanul zice mi-s*, dar să nu insistăm!) *Mă numesc* (cutare) *și intru în al 38-lea lustru de viață. Așa de mult iubesc poezia încât Ea reprezintă calea care mă va duce la cer (...)* *Vă trimit alăturat câteva poeme (pe) care le-am scris de-a lungul anilor* (,) *cu rugămintea de a le întocmi dumneavoastră un studiu.* Eh, nici chiar așa! Pentru început, două poeme, spre descrețirea frunții cititorului: *Este ora șase fix/ Și clopotele încep să bată./ Sună goarna la armată./ Sirena la poliție urlă./ În depărtare un cioban suflă în surlă./ În centru se adună lume/ Copii, femei, bărbați, soldați/ Sunt mii și parcă toți sunt frați./ Ce-o fi? Mă întreb, caut răspuns/ Sunt istovit, parcă răpus de urs./ Dar mi-amintesc că sunt modern/ Că trebuie să judec, să discern./ Privesc spre munți, în depărtare/ Acolo-i liniște, deși-i tot adunare/ Și-atunci îmi vine ideea și strig:/ Spre prefectură, spre prefectură./ Dar fără ură, fără ură. (Orașul), și: e ziua în care este ger/ Însă ideile nu pier./ Atunci Moldova s-a unit/ Cu Țara Românească./ Și tot atunci și-au spus:/ În veci să nu se învrăjbească./ Și veselul Alecsandri a scris/ O "Horă a Unirii"/ Atît de frumoasă/ De-mi pare că e vis./ Atunci în frunte l-au ales/ Pe Cuza Vodă să le fie far/ În furtunosul mers./ Și toți țărani și boierii/ La Milcov au purces/ În veci să nu plătească danii/ Imperiului turcesc./ Acum e iarnă./ Dar buciul sună duios/ Unire, unire frumos vers. (Unire, 24 ianuarie 1994).* Pentru început, spusesem, gândind să adaug la sfârșit măcar fragmente și din alte poeme, din *Femeia în neputință*, de pildă, sau din *Studiul întunericului*, din *Oda Carpaților*, din *La Bacău*, din *Dragoste pentru Moinești*, din *Absolut* și din *Ieșirea din relativ*. Dar locul e strîmt. Avantajul meu, de data asta, că le-am citit pe toate. Dar să nu mă învidieze nimeni, pentru că a citi aproape tot ce sosește pe adresa rubricii acesteia e penitență curată, așa să știți, boieri dumneavoastră! (Valeriu Tănase) ♦ Desprind cu grijă din scrisoarea dv. următoarele cuvinte: *Îmi place foarte mult să compun poezi, poezi prin care să alint sufletele pierdute și să vindec rănile provocate de destin; din acest lucru îmi doresc SĂ FAC O CARIERĂ. Sunt sigură că dumneavoastră mă puteți ajuta, citind cu ochii minții și cu inima, căci cine poate înțelege mai bine acea căutare oarbă în necunoscut, decît FEMEIA?!* Cred că dorința dv. de a face carieră se poate împlini dacă vă veți aranja relații solide în câmpul muzicii ușoare, secția *romanțe*, deși nici acolo, date fiind textele minate de o întreagă cohortă de *î-mi, î-ți, te v-a arunca și păstrează-n*, tare mă tem că nu veți pătrunde ușor. (Elena Șerban, 26 de ani, București) ♦ Cu îngăduința dv., termenul de valabilitate al unui răspuns primit la post-restant este de un an, timp în care autorul va evolua, va stagna sau se va lăsa de scris. Cea de a treia ipostază fiind rarissimă, inadmisibilă cea de a doua, nu-mi rămâne decît să vă doresc evoluție grabnică. (Mirel Sopon, Videle) ♦ Nu vă faceți chip cioplit din sentimentul care acum câțiva ani v-a dictat un anume poem. Păstrați varianta lui de-atunci în albumul dv. sentimental, dar încercați, cu mintea de-acum, ideea fiind valoroasă, o variantă îmbunătățită. Interesant și convingător poemul recent *Declinare!* Cred că ar fi bine să înțelegeți la timp că *mentalitatea "boborului"* nu o schimbă nimeni, deci nici poezia. Nici *indiferența* nu e o soluție, pentru că nici ea nu este cu putință. Cine se uită în fiecare seară la PRO TV o face pe riscul său. (Daniela Stănică, București) ♦ Prea multe gerunzii și o cacofonie urâtă, care se aude, doamne, chiar și cu virgula-n coastă! (*Sub podul de biserică, căzută*). Piesă de studiat, cu ineputabil umor involuntar izvorât din prețiozitatea exprimării, este epistola ce mi-o adresați. Atât, deocamdată! Mulțimea versurilor și stilul dv. epistolar cu totul aparte impun o aplecare ceva mai adîncă (fără a risca să alunece în reverență) cît și un spațiu corespunzător. Faptul că ați publicat în *Tribuna* nu va influența neapărat în bine opinia mea despre *poesii*. (Nicu-Avram Pocriș, 18 ani, Alba Iulia).

Editată de

România literară

- Fundația "România literară" director general Nicolae Manolescu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (externe), Anca Firescu, Mihai Grecu (secretari de redacție), Nina Pruteanu, Ruxandra Dinu, Alexandra Voicu (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (correspondență și difuzare în străinătate), Elena Hurducaș (secretariat).

Correspondenți: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Tudor Olteanu (Amsterdam).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu, Mihai Grecu. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

E-MAIL: romlit@romlit.sfos.ro și romlit@buc.soros.ro (INTERNET)

E x i l

CREȘTEREA naționalismului în lume, amenințătoarele conflicte dintre minorități în Estul Europei și accentuarea xenofobiei în Vestul Europei readuc în atenție una dintre contradicțiile majore ale timpului nostru: dintre modernitatea centrifugă, cosmopolită și nevoia (sau măcar nostalgia) centripetă a apartenenței. Reamintindu-ne, din nou și din nou, vechea și mereu noua problemă a *străinului*. Oricât a fost îndemnat să-și iubească aproapele, omul nu a izbutit, se pare, să iubească aproapele său ca pe sine însuși sau depărtatul străin ca pe aproapele său. Străinul a fost receptat mereu ca diferit și adesea și ca o provocare, dacă nu de-a dreptul ca o amenințare, care subminează tot ceea ce tradiția sedentară a structurat drept convenție comunitară unificatoare, drept emblemă națională. Premiza însăși a existenței străinului presupune o comparație și o reevaluare, ca și o potențială competiție.

Trăim într-o lume în care noțiunea de "cetățean" și de "cetățenie" migrează mult dincolo de hotarele impuse de locul nașterii, într-o realitate globală, instantaneu globală, creată prin intensă circulație planetară, invadând - via satelit - micul ecran al fiecărei locuințe. Lumea de azi, a migrațiilor rapide și a comunicațiilor instantanee este și o lume în pragul unei revoluții de care îi este frică, și pe bună dreptate, să ia cunoștință. Este vorba de *revoluția genetică*, care ar putea răsturna cu totul "proiectul uman" însuși. Stadiul uluitor al descoperirilor geneticii ar putea oferi, curînd, o altă semnificație destinului uman. Cine știe, chiar prin descoperirea unei "gene a exilului"? Genetica s-ar putea dovedi o grea încercare pentru mitul egalității dintre oameni. Stupefiante mijloace de manipulare genetică ar putea forța omenirea să-și reconsidere, în mari proporții, moralitatea și legile, cu incalculabile consecințe pentru viitorul speței umane. Să mai adăugăm cucerirea cosmosului, pentru a ne întreba ce devine, în acest context, noțiunea numită *patrie*, provocarea numită *străin*, realitatea numită *exil*? Cum mai percepem, azi, din perspectiva domiciliului nostru instabil, pasager și patetic numit *o viață de om*, tensiunea dintre particular și general? Lumea modernă își confruntă solitudinea și responsabilitățile fără artificii unei dependențe sau al unei fictive coerențe utopice. Nevoia restabilirii unei coeziuni ordonatoare, care să ocrotească enclava împotriva asaltului necunoscutului, a diversității, eterogenului și alienării, este vizibilă în mișcările fundamentaliste și separatiste de tot soiul, în întoarcerea altor comunități umane spre o mentalitate tribală. O Uniune Sovietică dezmembrată și o Europă unită sînt două dintre numeroasele exemple ale tipului de contradicții care agită prezentul și, cu siguranță, viitorul. Există, pe de o parte, nevoia anulării barierelor restrictive, a împlinirii unui proiect democratic, multinational, economic eficient și aspirația, pe de altă parte, de înlocuire a statului totalitar, centru al puterii tiranice, cu un conglomerat de state, nu se știe cît de democrate, avîndu-și fiecare propriul centru de putere. Recentele dezbateri din universitățile americane în legătură cu renunțarea la vechiul canon (bazat strict pe valorile tradiției iudeo-creștine și ale umanismului european), în favoarea includerii altor tradiții culturale (africane, asiatice, latino-americane) sînt semnificative, în cel mai înalt grad, pentru persistența, în societatea modernă post-industrială, a tensiunii dintre tendința preponderent centrifugă și nostalgia, încă puternic centripetă, a semenilor noștri. Cînd vorbim despre *străin*, n-ar trebui să uităm de colonialism și

chiar de misionarism. Cine este, în aceste cazuri, străinul? Colonizatorul și misionarul, încercînd să impună sau să convertească? Sau băștinașul centrat în refugiul său exotic, periferic istoriei, cel pentru care asimilarea la o "civilizație" unificatoare însemna alienare, o mutilare incomprehensibilă? Tema străinului este complexă. Scrutarea ei poate duce lesne la deformări; acesta și este motivul pentru care căutarea adevăratei semnificații trebuie să rămîna în limitele biografiei fiecăruia.

Propria mea biografie are o amprentă europeană, într-un secol care și-a încărcat istoria cu teribile suferințe. Europa nu înseamnă doar leagănul democrației occidentale, ci și tragicul experiment totalitar, fascist și comunist. Am fost alungat prima oară din România la 5 ani, în 1941, trimis la moarte de un dictator și o ideologie. În 1986, la 50 ani, printr-o ironică simetrie, am trebuit să plec din nou, din cauza altui dictator și a altei ideologii. *Holocaustul, totalitarismul, exilul* - aceste experiențe fundamentale ale contemporaneității - sînt intim legate de definirea străinului și a înstrăinării.

Doctrina național-socialistă hitleristă propunea un model totalitar centripet, focalizat pe ideea de rasă pură și stat naționalist, ca întruchipare a voinței de putere. O idee care a găsit destui apărători și adepți, de vreme ce nazismul a venit la putere prin alegeri libere și a funcționat printr-o relativă coerență dintre ideal și faptă. Statul național-socialist a întruchipat cea mai violentă negare și cea mai brutală agresiune împotriva *străinului*. Cetățean suspect, cu rădăcini "impure" și opinii periculoase, străinul devenea întruchiparea demonică a răului. Premiza umană însăși era, dintr-odată, pusă sub un negru semn de întrebare. Holocaustul nu doar a răsturnat cu totul termenii unei dezbateri asupra asimilării și asupra străinului, ci a reiterat, cu o neagră acuitate, cum bine spunea Saul Bellow, vechea întrebare: "la ce anume să te asimilezi?" La ce anume să te asimilezi cînd în una dintre cele mai civilizate țări "soluția finală" nu oferea decît o finală, unică asimilare? Și la ce anume să te asimilezi, dacă - printr-o minune - ai supraviețuit la ceea ce se numește, azi, convențional și chiar comercial, Holocaust? După infern, la ce anume se mai adaptează străinul care a supraviețuit? Răspunsul este de o stupefiantă simplitate, în evidența sa enormă: la viață, doar atît. La viață se readaptază supraviețuitorul, cu acea impertinență a banalității care este chiar viața. Reîntoarcerea străinului, renașterea și readaptarea sa la actele elementare ale vieții au ceva patetic și misterios, jalnic și măret, deopotrivă. Mi-a fost dat să renasc, să cresc și să mă maturizez într-o societate care combina bizantin fascismul cu stalinismul.

Comunismul s-a revendicat dintr-o viziune umanistă a progresului și, instaurat printr-o revoluție, s-a menținut la putere prin forță. Pe măsură ce contrastul dintre ideal și real se acutiza și pe măsură ce interdicția de a dezvălui și dezbate acest contrast adîncea teroarea și falimentul economic, societatea comunistă dezvolta o patologie a ambiguității, în care apatia, ipocrizia, duplicitatea deveneau regulile de bază ale asimilării, adică ale alienării. Sistemul centripet comunist nu doar nu a rezolvat vechile contradicții, cum promisese, dar le-a suplimentat cu altele noi. Problema străinului, într-o societate care înstrăinează pe toți - forțînd pe fiecare să-și asimileze alienarea - ascunde dubioase și sinistre subterfugii. Explozia naționalistă și extremistă din fostele țări comuniste poate să mire doar pe cei care nu au cunoscut, direct, atomizarea unei

societăți în care inițierea în duplicitate începea din pruncie.

Bertold Brecht considera exilul "cea mai bună școală a dialecticii." Într-adevăr, exilatul, refugiatul devine străin ca rezultat al unei schimbări. Prin însăși existența sa, *străinul* este mereu obligat să mediteze asupra schimbării.

În Berlin, în primul meu an în Occident, am cumpănit zilnic chestiunea înstrăinării. Preocupat nu doar de exilul intern din care tocmai scăpasem, ci de conceptul însuși al exilului. Simțeam, din nou, că istoria îmi umilise aspirațiile, forțîndu-mă iarăși într-o aventură nedorită. Încercasem, în toată perioada post-belică, prin lectură și scris, rezistența interioară împotriva presiunilor externe adesea insuportabile.

Pare greu de crezut că într-o societate totalitară "Eul" poate supraviețui. Interioritatea era, totuși, o formă de rezistență, oricît de imperfectă, inevitabil imperfectă. Era centrul ființei morale, separarea de agresivitatea corupătoare a mediului, speranța, oricît de incertă, a integrității conștiinței. "Eul" rămîne, chiar și în mediul totalitar, unde presiunile externe sînt totdeauna periculoase - poate, mai ales acolo - locul disputei dintre nevoia centripetă de conservare a individualității secrete, codificate și aspirația centrifugă spre eliberare.

Pasajul meu berlinez m-a copleșit cu toate ezitățile și întrebările trecutului. Tocmai pentru că se întîmpla la Berlin, dialogam și cu etnicitatea mea, căci confruntasem, deja, în propria mea țară, invectiva de "străin". Aveam adică o oarecare pre-cunoaștere redundantă a noii mele situații. Și tocmai fiindcă nevoia unei Patrii este mai acută pentru cei cărora mereu li se pune la îndoială apartenența la vreuna, pierderea ei tulbură, poate, într-un mod mai dureros. În pragul unei decizii extreme, eram obligat să mă întreb din nou cine sînt.

Eram adesea sfătuit, în timpul sederii la Berlin, să cer autorităților germane, pe baza nașterii mele în Bucovina și a rădăcinilor lingvistice germane, recunoașterea etnicității germane. Aș fi putut cere cetățenia germană, ca destui dintre foștii mei vecini și colegi din Suceava, capitala veche a Bucovinei, ținutul numit și Buchenland ("Țara Fagilor", ar fi traducerea, deși s-ar putea numi, la fel de bine, Buchland-Țara Cărbii. Nu întîmplător, probabil, cel mai

important poet de limbă germană al ultimei jumătăți de secol este bucovineanul Paul Celan).

S-a întîmplat, însă, tocmai în acea perioadă, să aflăm o întîmplare care m-a pus pe gînduri. Una dintre cunoscutele scriitoare germane din România, care tocmai imigrase legal în Germania Federală, s-a trezit confruntată, la serviciul de imigrare, cu un funcționar nu foarte binevoitor, se pare, față de conaționalii săi de departe. "V-am urmărit declarațiile la televizor, doamnă", i-a spus funcționarul, ceretînd actele de imigrare. "Ați părăsit România din cauza dictaturii de acolo. Ați făcut declarații violente în presa germană împotriva dictaturii din România. Este adevărat?" "Da, este adevărat", a încuviințat scriitoarea. "În acest caz, este clar că ați emigrat din motive politice, nu naționale", a replicat funcționarul. "Trebuie să vă adresați, deci, biroului vecin, pentru azil politic." Era un uluitor truc birocratic, a cărui logică absurdă și infailibilă era greu de contestat și încă mai greu de acceptat. Scriitoarea germană, cunoscută și în România și în Germania, unde îi apăruseră cărțile, era și, bineînțeles, o adversară declarată a regimului tiraniei politice din România. Asta o și forțase, în cele din urmă, să-și părăsească patria și să ceară ospitalitate noii sale patrii. Uluită și dezorientată, a rătat cîteva zile prin Berlin, povestind prietenilor întîmplarea. S-a întors, în cele din urmă, la funcționarul de la biroul de imigrare. "Nu voi cere azil politic, ci cetățenie germană", i-a declarat, sfidătoare, birocratului. "Sînt germană și cer să mi se recunoască aceasta. Am o dovadă care nu poate fi pusă la îndoială. Sînt germană, tatăl meu a fost membru în SS." Recalcitrantul funcționar a amuțit, apoi a început să se bîlbîie. "În acest caz, dacă... desigur, desigur." Nu puteam prezenta autorităților germane o dovadă similară. Dar pățania m-a tulburat, chestiunea identității dobîndise brusc o nouă dimensiune.

Norman Manea

(Din volumul "Despre clovni: Dictatorul și Artistul" în curs de apariție la editura EST - Samuel Tastet Editeur).

-continuare în pag. 7-

Kitsch

DE CE, oare, prostul gust a întovărășit, ferm, orice manifestare artistică a dictatorilor? De ce kitsch-ul rămîne singura emblemă artistică a fascismului ori a comunismului? Răspunsul la întrebare e format de fapt dintr-o serie de răspunsuri: pentru că dictatura atrage, inevitabil, artiști de calitate mediocră, pentru că ea transformă arta în propagandă, pentru că fletează gustul primitiv al maselor și, mai ales, pentru că nivelul mental al comunismului ori fascismului a fost extrem de modest. Serbările uriașe de pe stadioane, scrierea numelor de conducători cu mii de trupuri umane reprezenta maximum de imaginație pentru un regim politic de acest tip. Iar "Cîntarea României" în variantă ceaușistă, palindomie lugubră destinată să înlocuiască orice formă de artă din România, a personificat, în anii '80, apoteoză kitsch-ului dictatorial.

Dar după căderea comunismului? Oricît ar părea de curios, stilul specific acestei ciudate secte nu s-a schimbat cu o iotă. Se pare că răsturnările din 1989 i-au luat pe adepții ei complet pe nepregătite, pentru că cinci-șase ani se dovedesc a fi un interval excesiv de scurt pentru a permite reciclarea artistică a personajelor.

(Pentru cine n-a văzut sediul Băncii Internaționale a Religiiilor din București, o raită turistică pînă la acest punct din centrul orașului merită din plin osteneala. Simbolurile plastice inventate de tovarășii care și-au pus banii laolaltă întru încurajarea economiei de piață sfidează orice imaginație. Ceea ce înțeleg promotorii defunctei "Cîntări a României" prin religie ori prin religii ia forme atît de originale, încît, în comparație cu ele, însemnele eventualului templu masonic din Ciorogîrla ar putea trece drept operă de artă. Drumul pe la sediul central al sus-numitei bănci ar trebui înscris în orice vizită organizată a Capitalei noastre: kitsch-ul ecumenic și-a găsit aici forma perfectă de expresie).

MIC DICȚIONAR

de *Mihai Zamfir*

Frica, foamea și Thomas Mann

CEA mai recentă carte a lui Costache Olăreanu cuprinde proză memorialistică, referitoare la anii studenției autorului, ca și o suită de texte fanteziste, urmuziene, a căror trăsătură comună constă în parodiarea stilului științific.

Proza memorialistică (aproape două sute de pagini) are și ea un titlu conceput parcă de Urmuz - *Lupul și Chitanța* -, dar este de factură tradițională. Autorul evocă, sistematic și judicios, întâmplările prin care a trecut și oamenii pe care i-a cunoscut, ca student al Facultății de Pedagogie și Filozofie, la începutul anilor '50. El își amintește, printre altele, că în perioada aceea scria un roman care avea ca personaje principale două ființe generice și multiforme, create dintr-o dispoziție ludico-livrescă, *Lupul și Chitanța*. Numele respective i-au inspirat, deci, titlul memoriilor.

Nu știu alții cum sunt (de fapt, știu!), dar Costache Olăreanu, când își amintește de sine, cel din anii studenției, nu simte deloc nevoia să se idealizeze. El se prezintă cu înțelegere, atât, cu înțelegere, și cu o fină ironie, fără să se înduioșeze la gândul că personajul evocat este el însuși, într-o altă ipostază. Atitudinea sa rămâne mereu aceea a unui matur cu experiență față de un tânăr oarecare. Recunoaștem în această obiectivare, în acest antisentimentalism estetic (și etic) descrierii neutre, rafinate profesate de reprezentanții "școlii de la Târgoviște".

"Personajul" memoriilor lui Costache Olăreanu este un tânăr de la Huși, naiv și vulnerabil, care, aflat în București, în plin stalinism, se poartă inadecvat, astfel încât poate părea din când în când caraghios. El are ceea ce s-ar putea numi un tropism al culturii, datorat educației și consolidat de prietenia cu Mihai Constantinescu (muzicianul), Mircea Horia Simionescu, Radu Petrescu, Tudor Topa (viitorii scriitori). În alte privințe, însă, este complet debusolat: la prima sa experiență sexuală îi este rușine să se dezbrace, chiar și pe întuneric.

Studentul nu înțelege în profunzi-

me nici funcționarea sumbrei mașinării de distrus vieți omenesti care este dictatura comunistă, deși se numără și el printre persecutați ca fiu al unui fost deținut politic. El știe doar că trebuie să-și falsifice autobiografia, pentru ca funcționarii de la serviciul de cadre al facultății să nu afle că are o "origine nesănătoasă". O teamă difuză, mai rea decât teama de ceva precis, îl urmărește zi și noapte. Teamă difuză și foamea cronică (potolită rareori și doar parțial, prin înfulecarea unor mâncăruri dăruite de oameni generoși, pe care memorialistul îi ține minte și azi, după patruzeci de ani, ca pe niște binefăcători) constituie fundalul psihologic al oricărei trăiri, oricât de elevate. Să-l descoperi pe Thomas Mann, fiindu-ți frică și foame, să compui scrisori de dragoste, fiindu-ți frică și foame, să mergi la spectacole de operă, fiindu-ți frică și foame, iată o dramă zguduitoare, o reprezentare a luptei unui om cu propria sa animalitate pentru a ajunge la o stare de elevație. Meritul lui Costache Olăreanu este de a descrie tot acest eroism al spiritualizării unui tânăr cu detașare și chiar cu umor, ca și cum ar fi vorba de relatarea unei biografii banale.

Când simte că se adună nori negri pe cerul vieții lui de student, tânărul din Huși se transferă de la București la Cluj, sperând că astfel responsabilii cu "epurările" îi vor pierde urma. La Cluj, el locuiește la un moment dat în gazdă la nimeni altcineva decât Lucian Blaga, aflat el însuși într-o și mai neagră dizgrație. Cu onestitatea de evocator care îl caracterizează, Costache Olăreanu mărturisește că nu a scrutat la vremea respectivă cu destulă competență viața marelui poet, ca să poată povesti acum ceva revelator. S-a purtat ca un tânăr zăpăcit și înclinat să ia totul în ușor, dintr-un fel de inconștiență. Nu a ezitat ca, împreună cu un prieten, pus și el pe șotii, să fure noaptea alimente din camera gazdei, cu precauții infinite pentru ca "doamna Cornelia" să nu-și dea seama a doua zi că lipsește ceva.

Relatarea unor peripecții de acest fel este onestă, dar și oarecum puerilă, făcându-ne să regretăm în timpul lec-

turii o anumită lipsă de anvergură a viziunii lui Costache Olăreanu asupra propriei sale vieți. Din fericire, însă, ori de câte ori flacăra interesului nostru față de text se micșorează și este gata-gata să se stingă, memorialistul o alimentează cu combustibilul subtil al artei sale de prozator. Pasaje atent lucrate, flaubertiene, ne aduc aminte la momentul oportun de farmecul scrisului lui Costache Olăreanu.

Iată, ca exemplu, un fragment în care memorialistul explică în ce fel atitudinea sa față de muzică a fost marcată de faptul că a asistat în tinerețe la numeroase repetiții:

"Tot ceea ce știu astăzi despre muzică se datorează acelui timp de nesfârșite repetiții, când auzeam, dar și vedeam cum muzica se face din mici bucățele, din poticneli și opriri, cu reluări chiar și de zece ori ale aceluiași și aceluiași pasaj, cu dese izbucniri de nemulțumire ori cu pauze ca ale unor luptători dinaintea marelui asalt. Aveam credința că mă aflu într-o fierărie unde, printre atâtea metale impure, clești miraculoși scot din jăratec câte un bulgăre din cea mai nobilă materie."

Sau iată cât de subtil și cu ce efect estetic puternic este evocat Mihail Sadoveanu prin intermediul... pălăriei sale:

"Nu-l mai văzusem atât de aproape. Îmi părea mult mai puțin gras decât în fotografii. Avea o pălărie imensă, pe care și-o pusese nu în cuier, ci pe un scaun, acoperind întreaga suprafață a acestuia [scena se petrece la o ședință, n.m., Al. Șt.]. Dădea din cap înțelegător și-și scotea din buzunar o batistă uriașă în care își sufla nasul fără zgomot. Apoi își încrucișă palmele pe burtă și se puse pe așteptat. Deși nu mai erau locuri, nimeni nu îndrăzni să-i ia pălăria de pe scaun și să i-o pună în cuier."

Textele fanteziste, urmuziene pe care le menționam la început se intitulază *Discursul despre melci*, *Erotica Magna*, *Arta psișcherului român*, *Despre omul nou* și *Revoluție cu portocale*. Ele sunt jocuri livești ingenioase și amuzante, dar și demodate, cu tot avangardismul lor (sau datorită

COSTACHE OLĂREANU

LUPUL ȘI CHITANȚA

Editura Albatros

Costache Olăreanu, *Lupul și Chitanța și alte încercări*, București, Ed. Albatros, 1995. 232 p., 2500 lei.

tocmai avangardismului lor). Inventate la începutul secolului, exploatare la maximum între cele două războaie mondiale, și reluate - cu senzația gustării dintr-un fruct interzis, în timpul lui Ceaușescu - de către Mircea Horia Simionescu și apoi de către unii dintre discipolii săi din generația '80, aceste jocuri au ceva iremediabil desuet, ca belota sau tabinetul. Cititorul trebuie să se afle într-o dispoziție *retro* ca să le aprecieze.

Costache Olăreanu face o încercare de actualizare a învechitei inginerii textuale, atacând teme specifice existenței noastre de dată recentă (așa procedează în *Despre omul nou* și în *Revoluție cu portocale*). Totuși, alunecarea în maniera lui Urmuz este prea evidentă și anulează impresia de actualitate:

"Dacă munca a avut rolul hotărâtor în transformarea maimuței în om, în cazul nostru, transformarea din om în om nou a fost un proces mult mai complicat. El s-a datorat, pe de o parte, apariției procedurii numit «ștanțare», care permite multiplicarea la infinit a acelorași și acelorași forme, pe de altă parte, inventării presei hidraulice, necesară reducerii de volum, îndesării și apăsării, în cazul apariției unor creșteri necontrolate, și extragerii oricăror lichide când acestea umplu peste măsură stomacul, creierul sau măduva spinării respectivilor inși."

(Ca să nu mai vorbim de faptul că folosirea în scop satiric a unor procedee inventate de un maestru al grauității reprezintă un regres.)

Deși nu reprezintă o apariție de zile mari, *Lupul și Chitanța* este o mostră de literatură bună, scrisă de un profesionist. Ea are asupra cititorului un efect reconfortant, ca vinul vechi sau mobila-stil.

CĂRȚI PRIMITE LA REDACȚIE

✓ N. Steinhardt, *În genul lui Cioran, Noica, Eliade...*, cu o postfață de Dan C. Mihăilescu, București, Ed. Humanitas, 1996. 200 p., preț neprecizat.

✓ Gabriela Adameșteanu, *Obsesia politicii*, intervii cu personalități ale vieții politice și culturale (anii 1990-1995), București, Ed. Clavis, 1995. 254 p., preț neprecizat.

✓ Irina Petraș, *Știința morții*, înfățișări ale morții în literatura română, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1995. 196 p., 2856 lei.

✓ Constantin Preda, *Plânsul, floarea secretă a morții*, poeme, Craiova, Ed. Crisadi, 1995. 100 p., preț neprecizat.

✓ Aurelia Lăpușan, *Chemarea dragostei*, poeme, Constanța, Ed. Muntenia, 1995. 80 p., 2000 lei.

✓ Vasile Baghiu, *Rătăcirile doamnei Bovary*, poeme, București, Ed. Eminescu, 1996. 88 p., 1632 lei.

✓ Ion Machidon, *Grădina japoneză*, nuvele, București, Ed. "Amurg sentimental", 1995. 40 p., 1000 lei.

✓ Ioan Flora, *Discurs asupra Struțocămilei*, poeme, București, Ed. Cartea Românească, 1995. 68 p., 1224 lei.

✓ Radu Anton Roman, *Precum fumul*, roman, București, Ed. Cartea Românească, 1995. 284 p., 4080 lei.

✓ Dan Stanca, *Aripile arhanghelului Mihail*, roman, București, Ed. Nemira, 1996. 192 p., 5000 lei.

✓ Daniel Corbu, *Spre Fericitul Nicăieri*, roman, Piatra Neamț, Casa de editură "Panteon", 1995. 64 p., 3000 lei.

✓ Cosmin Nicolae, *Rigoarea ascendenței*, poeme, Ed. Expresiv, 1994. 92 p., preț neprecizat.

✓ Gêorge Savu, *Circe și păunul*, poeme, Cluj, Ed. Dacia, 1995. 64 p., preț neprecizat.

Un "atlet al mizeriei"

IMPORTANȚA scriitorului Ion D. Sîrbu constituie, neîndoiește, o revelație a perioadei de după 1989. Doar tolerat pînă atunci, ținut într-o carantină politică ce l-a împiedicat a se exprima pe deplin și a-și publica cele mai de seamă scrieri, acesta ne impresionează, azi, prin fuziunea actualității cu semnificația, a măturicii cu substanța. Sciziunea literatură/document nu mai funcționează în cazul său. Scufundat în document precum un scafandru în adîncurile luxuriante ale mării, el revine la suprafață cu probele unei existențe bivalente. O existență antiutopică, în măsura în care sfidează criminala utopie comunistă, și utopică, în măsura în care ține ea înșăși de perspectivele și expresiile încărcate de miraj ale literaturii. E o mixtură a de-construcției și a construcției. Documentînd asupra unei epoci mizerabile, a cărei victimă de lux a fost, I. D. Sîrbu creează în contul ei, obținînd o revanșă specifică. Astfel producția sa sintetică devine imună la acuzațiile ce se aduc documentului că ar fi prozaic, plat, și creației că ar fi o curată ficțiune, o scornire. Autorul surghiunit la Craiova contrazice și teza potrivit căreia - pornindu-se îndeobște de la cazul Stendhal - ar fi nevoie de un timp îndelungat spre a asimila în arta scriurii o nouă istorică bruscă. Romanele, jurnalele, corespondența sa izvorăsc, convingător și întunecat, din chiar inima experiențelor totalitarismului, aflat în pragul dezintegrării printr-o acumulare insuportabilă de monstruoziități, le înregistrează penetrant și transfigurator, în așa fel încît ele pot fi cunoscute nu doar de ochiul istoric, curios de exactitățile realului, ci și de cel contemplativ, curios de moralități și de frumusețe.

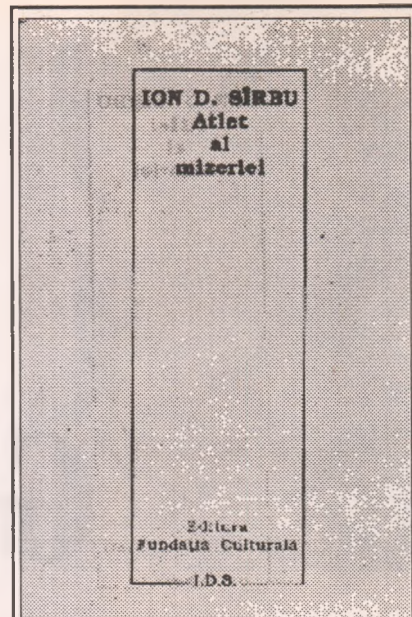
Să începem cu imaginile care se reflectă în cel de-al doilea ochi, cuprinse într-o culegere de publicistică, pusă sub semnul unei formule pe care Lucian Blaga a aplicat-o fostului student și apropiat al său: "atlet al mizeriei". Atlet, Ion D. Sîrbu sau Gary cum îi spuneau prietenii, a fost la propriu: "Îmi dădorez viața condiției mele de atlet la liceul din Petroșani: eram campion de pentatlon, extremă dreptă în echipa de fotbal «Jiul» (B), înnotam brasse și crawl, călăream, am brevetul de pilot pentru zborul fără motor". Mizeria a cunoscut-o de-a lungul și de-a latul existenței sale contradictorii și frământate, de fiu de "proletar luminat", miner din Valea Jiului, prigonit și întemnițat tocmai de regimul ce se pretindea reprezentant al proletarietului, existență pe care ar fi putut-o rezuma prin cuvintele ce le atribuia părintelui său: "nu a fost decât suma grijiilor, necazurilor și desnadejdelor ce m-au bîntuit". E adevărat că și Dostoievski a fost, pînă la sfîrșitul zilelor sale, supraviețuit de poliția secretă a țării, din pricina trecutului său revoluționar, dar cu o discreție ce n-a impietat asupra creației sale, asupra dreptului de-a publica. Și nu s-a văzut pedepsit pentru credința sa pravoslavnică, așa cum, în chipul cel mai pidosnic, s-a pomenit pedepsit Sîrbu al nostru pentru "cea mai «sănătoasă» origine socială". Viața lui s-a petrecut în răspar cu o elementară logică, sfidînd înșuși codul bunelor maniere ideologice: "Am fost bătut de legionari - aproape aceiași legionari m-au verificat și pe linie de partid. Am fost, în 1947, cel mai tînăr conferențiar universitar din țară, ca în 1964 să ajung cel mai bătrîn vagonetar din mina strămoșilor mei, în Petrita". Pe proprie piele, scriitorul reconstituie faimoasa remarcă a lui Bellu Silber referitoare la amestecul, în creuzetul socialismului

indigen, al lui Iosif Vissarionovici cu I.L. Caragiale: "Timp de cîteva decenii am crezut că, asemeni lui Iacob, mă lupt bărbătește cu un înger - ca apoi, într-o frumoasă zi, să devină clar, pentru mine și pentru întreaga lume, că îngerul pe care-l credeam iacobin, nu era decît un oarecare Pristanda, căruia îi era frică pînă și de frica ce o inspira". La o oră de bilanț, cu puține zile înaintea prematurului său deces, își vede biografia dramatic neutralizată, frustrată de extremele ce i-ar fi putut da accent și culoare, împinsă în subterana inexpressivității, într-o atmosferă dostoievskiană (relația cu "omul ridicol" al romancierului rus e de asemenea sugerată): "trebuie să recunosc că viața mea, biata mea viață, nu a fost nici tragică și nici comică, nici aventuroasă și nici banală. Am supraviețuit, subexistînd. Am durat și am îndurat, sperînd". Dar mai mult decît orice împrejurare legată de activitatea temutei Ohrane, decît orice supraveghere abuzivă dinaintea totalitarismelor, climatul în care a trăit I. D. Sîrbu a fost marcat de frică. O frică precum o stihie infernală, insinuată parcă în compoziția obiectivă a lumii, în chimismul său irecuzabil: "Culoarea fricii se schimbă după fiecare deceniu. Eu mă refer acum la anii de imediat de după război. Aerul era compus din oxigen, azot și frică, apa era alcătuită din hidrogen, oxigen și frică". Am putea adăuga: făptura omenească însăși era alcătuită în bună parte din frică, din celule de frică, dintre care unele, ca în cazul scriitorului evocat, se cancerizau...

Din fericire, *personajul* Sîrbu - căci pretutindeni în textele lui, chiar în cele ocazionale ori de scurtă respirație, își face simțită prezența, așa cum îi șade bine unui om de teatru, un personaj care-i focalizează trăsăturile, stilizîndu-le sub formă de mască unică - e dotat cu o vitalitate ce se exprimă în înclinația ludică. Dacă universul socialismului în care s-a aflat era, în largă măsură, unul caragialesc, cel care-l observa, fixa și judeca se dovedea el însuși un emul al marelui precursor. Un "povestitor" de înaltă clasă, atras de "bîrfa gratuită", de "verbul vesel și acidulat". Cu memoria doldora de "drolatice aventuri", pururi gata a le "arde", sub unghiul unui rîs nu numai "cotidian", ci și "petrilean", consemnînd "o sumă de nostimade picarești, un fel de literatură orală, proletaro-soldătească-universitară, prin care îmi plăcea (și-mi place și azi) să-i amuz, pînă la lacrimi, pe martorii, autorii sau judecătorii niciodată terminatelor mele ghinioane și pătanii". Categoria sub care declară a-și fi consumat tinerețile și bătrînețea (căci maturitatea n-a mai apucat-o!) n-ar fi fost nici comicul, nici dramaticul, ci ridicolul: "o formă contemporană și nord-românească a tragicului caragialesc". E citată o vorbă a lui Camus: "*Je préfère le cruel, au ridicule*", spre a fi răsturnată: "am toate motivele să zic «Dimpotrivă!»", chiar dacă autorul de satire din mine știe astăzi că ridicolul și rușinea dor mai rău decît o palmă sau un picior în spate". Trebuie să vedem în acest ridicol exacerbat un factor de supraviețuire, peste cel strict temperamental. Un antidot al fricii (Paul Evdokimov: "umorul ca și rîsul posedă o funcție eliberatoare"). Astfel s-ar putea explica, pînă la un punct, renunțarea intelectualului de solidă pregătire filosofică ce a fost I. D. Sîrbu la o producție în această direcție, dar mai cu seamă plonjarea sa într-un mediu în care hazul, farsa, reducerea la absurd reprezentau modalități de refuz, de o spontaneitate ingenios gravă, adaptată cumplitelor anomalii ale timpului. *Id est* urgențe. Primind ordin, în calitate de asistent al lui

Liviu Rusu, să afișeze o lozincă, împrumută următoarea frază oportună din Montesquieu: "Patria poate să-mi ceară să mor pentru ea, nu are dreptul să-mi ceară să mint!", dar scrie dedesubt ... Maxim Gorki. E o respingere a demoniei brute printr-una inteligentă.

Dar aspectul de maxim interes al cărții îl formează cel al relatărilor asupra vieții culturale a epocii. Nu cunoaștem încă nici pe departe toate nedreptățile, toate înjosirile ce i-au lovit pe scriitorii și pe intelectualii noștri de bun-simț, prin mijlocirea nu numai a comisarilor ideologici, ci și a colegilor lor dornici de parvenire, pescuitori în apele tulburi ale unei tranziții mai vechi... Ion D. Sîrbu ne ajută a înțelege în speță rolul odios al cozilor de topor. Sint și nu sînt fapte de culise. În fond, e vorba de date doar aparent minore, ce revelează esența fenomenului de agresiune la adresa vieții spiritului, de anecdote ce răsfrîng o dureroasă generalitate. Calibanul bolșevic se dezlănțuie cu o ură pe care, deși ulterior a încercat a o ascunde, n-a lepădat-o niciodată. Un "director de studii" îi cere tînărului universitar clujean I. D. Sîrbu să scrie un atac împotriva lui Blaga, "un articol tare, dărîmător": "«de pildă, poți să afirmi că face baie gol, împreună cu fiica sa nubilă...» Mă apropiam de explozie și el vedea asta. Bîlbîiam: «cum să fac așa ceva. Blaga m-a ajutat, îi datorez enorm...» Îmi sări în ajutor: «Te înțeleg. Dacă nu vrei să scrii despre Blaga nu ai decît să scrii despre Liviu Rusu. Și el are fete!» După aceste cuvinte am țipat: «Refuz! Refuz categoric!» și am ieșit din bancă: «Atitudinea dumitale, tovarășe Sîrbu, nu este marxistă!», strigă bietul inchișitor. «Poate că nu este marxistă, am strigat și eu, dar este în orice caz morală!» Și am ieșit trîntind foarte tare ușa. (În dosarul meu a apărut formula: «A afirmat că marxismul nu este moral!»). Merită menționată și imaginea lui A. E. Baconsky, destui ani la rînd "poet ultra-jdanovist și hiperproletcultist", care

Ion D. Sîrbu, *Atlet al mizeriei*. În loc de autobiografie. Ediție a publicisticii (vol. I) îngrijită și cu postfață de Dumitru Velea, Petroșani, Ed. Fundației Culturale "Ion D. Sîrbu", 1994. 176 p., 2200 lei.

"scria denunțuri și pîre cu talent și plăcere". Pe I. D. Sîrbu îl demască drept "cosmopolit", admirator al lui Blaga și... titoist, deoarece îl chema...Sîrbu! Pe cînd autorul *Spațiului mioritic* primea, ca ajutor de bibliotecar, 600 de lei pe lună, "Baconsky, pentru un singur poem (despre chiaburi, CEC, oda lăptarului meu) încasa între 3000-5000 lei. Căuta mobilă și covoare de preț, achiziționa, de la fostele case mari, tablouri rare, blănuri, perle veritabile". În iarna anului 1953, Blaga, însoțit de I. D. Sîrbu, se întâlnește pe o stradă din Cluj cu un grup de scriitori la modă, în frunte cu Mihai Beniuc și Veronica Porumbacu: "Grupul trecea la numai 10-15 metri de noi, pe celălalt trotuar, în dreptul Institutului de Istorie. Și totuși nimeni, nici măcar Beniuc (cu care fusese prieten atîția ani) nu a schițat cel mai mic gest de salut sau recunoaștere. Baconsky singur s-a desprins din grup și ne-a făcut el, fiul de popă, marele amator de mobilă aristocrată - gestul acela țigănesc, scîrbos, din cot... am rămas stupefiat. Blaga înverzise. Nu și-a revenit nici cînd ne-am despărțit". Mai poate fi oare socotit A. E. Baconsky, așa cum fac unii din conștrații noștri, un soi de *angelus aestheticus*? Întrebarea implică, desigur, o invitație la discuție, ca și multe altele ce se iscă din lectura deosebit de incitantelor pagini ale lui Ion D. Sîrbu.

EDITURA NEMIRA
prezintă

PSYCHO

de Robert Bloch

Colecția BABEL PARANORMAL,
224 pag., 7000 lei

Psycho, filmul realizat de Alfred Hitchcock în 1960, care a influențat covârșitor creația multor regizori în deceniul al șaptelea, este ecranizarea excelentului roman semnat de Robert Bloch (Simon and Schuster, 1959). Evident, romanul și transpunerea lui cinematografică nu au fost primele care au abordat problema psihopatului sexual, însă ele rămân cele mai vizionare și, de departe, cele mai tulburătoare, pentru că au tras semnalul de alarmă pentru ceea ce societatea avea să trăiască în următorii douăzeci de ani.

CLUBUL CĂRȚII NEMIRA C.P. 26 - 38 BUCUREȘTI

Adela GRECEANU

Titlul volumului meu, care mă preocupă atât de mult, ar putea fi o ființă. O ființă dragă ce vine de multe ori la mine. Cite ceva Din această ființă - culoarea părului la amiază, umbra și lumina Ochilor, linia severă a buzelor prefăcându-se supărate - mă duce cu Gîndul la alte ființe-surori care se cheamă: una Culoarea părului La amiază, alta Umbra și lumina ochilor... și care așteaptă să vii Tu însăși să le redai mersul și încrederea în viață. Dorința cea mai Mare a acestor ființe mici este să fie chiar lucrurile cărora ele le Sînt doar nume, să înceapă înainte să se termine culoarea și umbra, Lumina și mersul tău. Deocamdată ele așteaptă răbdătoare să te Alături lor, să te facă regină, să te am în preajmă - titlul poemelor Mele surori.

Cînd transcrieți/editați textele mele, începeți, vă rog, Fiecare rînd cu literă mare, chiar dacă majusculele dumneavoastră Nu corespund cu majusculele mele, fără să țineți seama de Acestea din urmă. Astfel fiecare text va aștepta să fie transcris De un număr de ori pe care-l are închis în sine, în esența lui de Text. (Dacă există cumva "esență". Sigur că există.) De fiecare dată va fi altceva pentru că are foarte multe fețe pe care un singur om nu cred că se încumetă să le dezvăluie. Fiecare text e un Mic monstru pe care l-am creat din interes. Numărul de feluri În care poate fi scris un text reprezintă probabil vîrsta la care va Muri.

Am uitat totul. Înăuntru, să zicem în cutia mea de rezonanță, nu E decît clipa de față, bucata de cer de deasupra, corespunzătoare Capului meu de mărime obișnuită. Cînd spun că am uitat totul, nu Mă refer la amintiri ci la acele lucruri care, acumulate în timp Ar trebui la un moment dat să spună ceva, să semene a ceva. Fiecare Lucru în parte are semnificația lui, nu mă pot plînge, dar împreună Ele nu formează un întreg, o familie unită pe care s-o numesc viața mea sau cartea mea sau fiica mea... Aceste lucruri nu se împletesc pentru a țese concursul de împrejurări care de obicei e răspunzător de momentele cruciale din viață. E ca și cum aș fi uitat Totul. Și clipa (mea) de față nu se sprijină pe nimic, se naște în Derivă și piere neștiută. Clipa mea de față nu înțelege pentru ce S-a născut și moare în grabă.

Textul acesta, "de față", nu mai e literatură. Prea spun Lucrurilor pe nume, prea spun exact ce mă doare. Singurul semn că Ar fi vorba totuși de un text, sînt majusculele de la începutul Rîndurilor. Doar ele au rămas să susțină întreaga povară literară. Vom vedea cît or să reziste. Parcă deja se învîrt în gol, din inerție, și își fac datoria cu încăpăținare. Deci:

La fiecare început de rînd scrieți, vă rog, cu majusculă. Numai la începutul rîndurilor dumneavoastră, cînd transcrieți textul Meu, puneți literă mare. Dacă vreți, e vorba de niște versuri, de Rămășițele lor, care la fiecare nouă transcriere a textului încep De altundeva - e un chin îngrozitor, o suferință purificatoare. Cînd Credeau și ele că li s-a stabilit un loc, imediat se trezesc Transformate, mutilate. Un cuvînt care astăzi începe un vers, mîine Se trezește la coadă sau chiar despărțit în silabe - adică e și la Coadă și la început, făcînd "versul" să înceapă cu o jumătate de Cuvînt. E o continuă forfotă, agitație, neliniște a majusculilor care Întrețin viața de la supra-față a unui text. Aici "versurile" Nu-și găsesc locul (de veci). Ele nu vor să înțeleagă că nu au un Loc anume pe foaia de hîrtie și, încăpăținate, îl caută la nesfîrșit, fără să-și dea seama că tocmai plimbîndu-se de colo-colo demonstrează că nu au acest loc. (Privilegiat?) După cum se vede, Versurile au prejudicii grave. (Sau noi avem, bătîndu-le în cuie?) Dar toată pasărea pe limba ei piere.

E mai bine așa. Acum ajung pe același rînd două sau chiar mai Multe din versurile de ieri, deci căsătoriile nu se mai fac între Membrii aceluiași clan (ca în cazul versurilor "clasice") și astfel Rasa, specia vers nu va mai degenera. E o soluție pentru a supra-

CERSETORUL
DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Rouă c-un pospai de fluturi

Apollinaire e iar cu noi
Sîinii tăi goi fac găuri dulci
În aerul în care-ți culci
Fesele dese și papi bulci
Gîdili căței de usturoi

Pahar de sticlă franțuzesc
Umplut cu bale slave ochi
Mi-e sufletul eu te iubesc
Tu mă iubești scoate din rochi
Marele crin împărătesc

Și-ajută-mă să-l sui în pat
Stau în parfumul tău ca-n casă
Miroase a mărar uscat
Bila de fildeş pe mătase
Bea opiu c-un bătrîn pirat

Ce are fragedul nărav
De-a clipoci clipa-n lulea
Viața-i străvechiul baobab
Cu scorbura plesnită-n stea
Și-n curcubeie Lou gemi slab

Și-Apollinaire e iar cu noi
Sîinii tăi goi fac găuri dulci
În aerul în care-ți culci
Fesele dese și papi bulci
Gîdili căței de usturoi

Viețui.

Probabil că această rugămintă a mea va fi greu De pus în practică. Ce tipografi vor înțelege că e vorba de ceva serios, nu de-o Toană, de-o joacă de poet(ă) și că trebuie pur și Simplu să scrie cu majusculă La începutul rîndurilor lor, Ignorînd majusculele din Textul meu? Bineînțeles că Va fi greu, majoritatea nu Mă vor lua în serios de la Început sau poate niciodată. Criticii se vor grăbi să o clasifică drept un teribilism sau, Din contră, "o chestie tehnică foarte modernă, chiar Post-modernă, de ce nu?"

Dar dacă unii, îndeplinindu-mi dorința, vor simți ceva ciudat, ca și cum ar scrie ei textul respectiv sau ca și cum l-ar Scrie odată cu mine?...

Poate că a existat un fond primar de evenimente - cele date - Iar noi, în exces de zel (avînt adolescentin) am adăugat și altele - desigur, nu se pot compara cu cele date dar - culmea! - nici Noi nu mai știm să le deosebim. Primele, și de fapt singurele evenimente valabile sînt clare ca lumina zilei.

Ne mirăm aieva, tot mai aieva, nu, evenimentele nu pot fi Decît unele de sine stătătoare, oricît ar fi ele de inventate, de Puse la punct.

Evenimentele își pot întoarce spatele, își pot vedea de treabă, chiar dacă le inventezi, ele tot pe-a lor o țin.

Să te porți feminin, feminist, adică în gîndurile tale și De-asemeni în cuvintele tale să te așezi grațios, picior peste picior, vocea ta să răzbată clară, să nu poată fi ignorată iar pantofii să fie purtați perfect. Mai ales vocea să lase o dîră albă Peste care nu poți trece decît sărînd sau făcînd un pas mai mare Decît ești obișnuit. Îți simți deodată simțurile despletite și împletite apoi frumos la loc. Atunci înseamnă că ai găsit ce cauți De multă vreme de parcă nu toate lucrurile sînt la fel sau cu alte Cuvinte, toată pasărea pe limba ei piere.

Atunci cînd ne-am întîlnit pe bulevard am observat cum își Agăța disperat privirea de mine iar eu la rîndul meu îmi agățam Disperată privirea de el. Ideal ar fi - mă gîndeam peste cîteva Zile - ideal ar fi să-ți miști buzele după conturul lucrurilor. Un exemplu de contur este litera mare de la începutul unui cuvînt Rostită la momentul oportun. De altfel lucrurile nu sînt făcute Decît pentru a-ți aminti din cînd în cînd de ele chiar dacă stau Cu ochii închiși - nu-i un motiv serios pentru a le neglija sau, Cum-s-ar spune, pentru a le ignora.

După ce ești sigur de obiectele cu contur precis (de exemplu Și apa lăsată în voia ei, în voia ei tristă sau veselă, și apa a-Re contur precis, de multe ori chiar mai precis decît un pahar în Care ar putea fi pusă. De aici rezultă că paharul ia forma apei Și nu invers, formă deosebit de precisă cu care paharul s-ar putea Lăuda).

Poți apoi să începi celelalte lucruri, cunoașterea lor fiind-Du-ți prilej de înțelegere (înțelegi de exemplu că apa nu are contur, ia forma paharului în care ar putea fi pusă).

DIAGONALE

de Virgil
Ierunca

Emmanuel Lévinas (II)

A M PUTEA spune - punând un accent biblic pe afirmație - că întreaga operă a lui Emmanuel Lévinas stă sub semnul unui: *la început a fost etica*. O etică metafizică sau o metafizică etică folosind o metodă post-fenomenologică. E vizat în primul rând Heidegger, incontornabilul. Nu descifrăm însă nici o pornire pasională în distanța pe care Lévinas o ia față de Heidegger. Dimpotrivă, în dialogul său cu Philippe Nemo (*Ethique et Infini*, Fayard, 1982), Lévinas vede în *Sein und Zeit* "una din cele mai frumoase cărți din istoria filozofiei - o spun după mai mulți ani de reflexiune. Una din patru sau cinci". În 1987, într-o conferință la Colegiul Internațional de Filozofie, reluată în *Entre nous. Essais sur le penser-à-l'autre* (Grasset, 1991), în ciuda unui scandal anti-Heidegger regizat din motive extra-filozofice, Lévinas susține că "nimic n-a putut clinti din spiritul meu convingerea că *Sein und Zeit* e o carte imprescriptibilă, pe același plan cu alte câteva cărți eterne din istoria filozofiei. Nimic nu m-a putut face să uit că aceste pagini au căutat drumuri originale pentru filozofie și filozofi - o gândire a Occidentului deschisă tuturor oamenilor".

Dacă lăsam însă la o parte studiul lui Lévinas din 1932 apărut în *Revue Philosophique de la France et de l'étranger* (Martin Heidegger et l'ontologie) - primul consacrat filozofului german în Franța - întreaga operă a lui Lévinas se situează la antipodul lui Heidegger a cărui "genialitate" continuă totuși s-o proclame. Însă, prin stăruința în *ființă*, prin aventura *ființei*, prin cultul ei, Heidegger a impus modernității moartea metafizicii și

eclipsa eticului. Lévinas este singurul gânditor contemporan care încearcă să răspundă "sfidării" heideggeriene. Nu "deconstruind" ca Jacques Derrida, ci zidind - cu discreție dar și cu rigoare - o operă ce pare, în mod paradoxal, pre-heideggeriană. Am spune că toate treptele interrogative ale filozofului german își găsesc ecoul răsturnat într-o rostire a începutului, acolo unde se re-întemeiază parcă sensul.

Nu putem, firește, aici și acum, decât să "evocăm" câteva din accentele gândirii diasporice a lui Lévinas ce se opune analizei "hotărâte" a lui Heidegger. Pentru Lévinas supremația "ființei" - așa cum apare ea în ontologia heideggeriană - constituie impasul (n-am zis păcatul) capital. Încă din 1935, în *L'Evasion*, Lévinas întrevide ca salutară ieșirea din ființă (nu dintr-o lipsă, o neîmplinire a ființei, ci din cauza unui prea-plin ontologic ce apasă asupra umanului). Din acest prea-plin, Lévinas nu se smulge decât articulând ființa cu *binele* platonician care excede ființa. Această venire, a binelui, pe-trecând ființa, naște o altă transcendență, diferită de cea cultivată îndeosebi de filozofiile moderne ale subiectului dar și de intimitatea ontologică heideggeriană. Lévinas scoate subiectul din confortul său univoc, silindu-l să se *des-prindă* de sine pentru a ceda locul *altcuiva* (l'autre). Iar acest altcineva absolut este *celălalt* (l'autrui), cum îl numește Lévinas însuși. (*Totalité et Infini*, 1971).

Alteritatea e implacabilă. Pentru Lévinas orice meditație care vizează sensul ființei nu poate pleca decât de la întâlnirea cu celălalt. "Orice gândire e subordonată relației etice, celui infinit altceva din creatura celui alt. A gândi pe celălalt ține de ireductibila

neliniște pentru celălalt". (*La proximité de l'autre în Altérité et Transcendance*, 1995).

O neliniște care deosebește gândirea lui Lévinas de orice morală, ontologie, epistemologie, antropologie și mai ales de theodicee. Spunem "mai ales" fiindcă în ceea ce Lévinas numește "intriga etică" ce duce la o filozofie a începuturilor, el invocă (fapt ce naște altă intrigă - intriga mirării pro-heideggerienilor) prezența lui Dumnezeu. "Dar - se justifică el - un Dumnezeu necontaminat de ființă constituie o posibilitate umană nu mai puțin importantă și nu mai puțin precară decât a *scoate ființa din uitare*, unde ar fi căzut în metafizică și în onto-teologie".

Revelația etică a lui Dumnezeu nu poate fi tematizată - ne avertizează Lévinas. Ea e mai degrabă o *dădă*. Dumnezeu nu făgăduiește nici "consolare", nici "mântuire" ci coboară în idee. (*De Dieu qui vient à l'idée*, 1982) pentru a investi omenescul din celălalt. "Dumnezeu nu e oare Acela pentru care eu sunt Celălalt"? - se întreabă Lévinas. Relația de față-în-față cu celălalt se concretizează - simplu - în ceea ce Lévinas numește *fața* însăși (*le visage*), referință esențială în filozofia sa. Chipul nu se lasă privit sau contemplat ca o imagine. El nu e rezultatul unei investigații intenționale de tip husserlian, ci o întâmpinare, o revelație, o "epifanie" ce consacră statutul Celuilalt "mai aproape de mine decât eu însumi".

Chipul epifanic transcende relația dialogică dintre Eu și Tu propusă și de Martin Buber și de Gabriel Marcel. Lévinas o respinge fiindcă cei doi orientează această relație spre "un mod de a fi". Or, Lévinas refuză perseverența în ființă după cum nu acceptă

nici "egalitatea inițială a statutului dintre cel ce interpelează și cel interpelat" (*Hors sujet*, 1987). Pentru el, adevăratul dialog constă într-o asimetrie radicală între *celălalt* și *mine*. Asimetrie ce presupune o responsabilitate infinită față de celălalt.

Într-adevăr, în economia intersubiectivității, răspunderea față de celălalt se desfășoară în sens unic pentru Lévinas. Indiferent de indiferența celui alt, de mirarea sau refuzul său, deschiderea activă față de celălalt, cu sau fără voia lui, condiționează demnitatea celui "ales" pentru a împlini această *proximitate* vocativă din care e exclusă orice "reciprocitate a conștiințelor".

Lévinas merge și mai departe. Se simte *somat* să răspundă de celălalt și o face până la extrem. "Responsabilitatea față de toți merge până la substituție. Subiectul este ostatec" (*Autrement qu'être ou au-delà de l'essence*, 1974). Un "ostatec" care "asistă la el-însuși" ca la o adevărată ispășire. Ieșirea din totalitate pentru a privilegia chipul celui alt presupune iruperea (și nu dezvăluirea) infinitului din noi. Această "divină comedie a infinitului", cum o numește Lévinas, nu are nici început nici sfârșit deoarece e un "dire" inaugural al lui Dumnezeu. Un *à-Dieu* al temporalității.

Nu putem încheia fără a aminti că metafizica lui Lévinas răstoarnă și temporalitatea heideggeriană, îndemnându-ne să "gândim moartea plecând de la timp și nu timpul plecând de la moarte".

"Astfel gândește o gândire ce gândește mai mult decât nu gândește" (*De Dieu qui vient à l'idée*).

CALENDAR

23.III.1904 - s-a născut Ovid-Aron Densușianu (m.1985)

23.III.1914 - s-a născut George Sbârcea

23.III.1920 - s-a născut Radu Lupan

23.III.1928 - s-a născut Déac Tamas

23.III.1943 - s-a născut Valentin Ciucă

24.III.1921 - s-a născut Traian Coșovei (m.1993)

24.III.1923 - s-a născut Dane Tibor

24.III.1925 - s-a născut Dinu Ianculescu

24.III.1927 - s-a născut George Damian

25.III.1813 - s-a născut Cezar Bolliac (m.1881)

25.III.1885 - s-a născut Mateiu Caragiale (m.1936)

25.III.1902 - s-a născut George Lesnea (m.1979)

25.III.1935 - s-a născut Nicolae Stoian (m.1990)

25.III.1936 - s-a născut Victor Iancu

25.III.1942 - s-a născut Ana Blandiana

25.III.1954 - a murit Emil Isac (n.1886)

25.III.1979 - a murit Alf Adania (n.1913)

25.III.1993 - a murit Bogdan Istru (n.1914)

26.III.1906 - s-a născut Mihai Pinte

26.III.1921 - s-a născut Olah Tibor

26.III.1923 - s-a născut Valentin Lipatti

26.III.1931 - s-a născut Mircea Ivănescu

26.III.1945 - s-a născut Györfy Kálmán

26.III.1958 - a murit Alex. Ciura (n.1876)

26.III.1993 - a murit Samson Șleahu (n.1915)

Ioanid Romanescu

Înainte de a trimite revista la tipar, am aflat vestea dureroasă a morții poetului Ioanid Romanescu (n. 1937). Îi vom evoca într-un număr viitor personalitatea și opera.

Exil

-urmare din pag. 3-

PATRIA își revelă semnificațiile ambigue mai ales în violența rupturii, care intensifică nevoia auto-interogației. Lumea înstrăinării este și a alienării de tine însuși, nu doar de ceilalți: exil în cel mai comun sens cotidian, cât și în forma transcendenței celei mai pure. Încît ne putem întreba de ce cobaiul ambelor sisteme totalitare, fascist și comunist, încă zbătîndu-se, tulburat, se clătina în jurul zidului de la Berlin, îngrozit de inevitabilitatea exilului. Era frica de libertate? Pentru insul matur, exilul reformulează tardiv premiza inițierii și a devenirii, redeschide potențialitatea extremă și riscul extrem al existenței, punînd în chestiune toate etapele experienței trecute. În plus, pentru cel prematur traumatizat, pentru cel niciodată eliberat cu totul de psihoza provizoratului, de amenințarea de a fi, cîndva, zvîrlit iarăși în haosul necunoscutului, exilul descarcă, dintr-odată, toate spaimile vechi. Nici nu este vorba atît de o pierdere a stabilității, oricum precară și dubioasă, cît de scufundarea în abisul instabilității fără capăt. Scriitorul, dintotdeauna un "suspect", cum spunea Th. Mann, un exilat prin excelență, își cucerește patria, placenta prin limbă. Exilarea sa și din acest ultim refugiu concentrează o multiplă depozitare, cea mai brutală și iremediabilă descendență a ființei, o tragică anulare. Primo Levi povestea despre experiența lagărelor de exterminare: "a accepta eclipsa cuvîntului semna apropierea indiferenței definitive."

Se înțelege de ce, în primăvara 1988, ajuns în Statele Unite, aveam să afirm, sentențios, în prima mea întîlnire cu un scriitor american care avea să-mi devină prieten apropiat: "pentru mine, un alt Holocaust tocmai începe." Arderea avea să fie deplină, pînă la centrul ființei, limba, adîncul cel mai adînc al creativității.

Cinci ani au trecut, arderea continuă, dar trebuie să mărturisesc, azi, nu doar blestemul, ci și privilegiul de a fi în exil. Mi-am asumat, pînă la urmă, *onoarea* aceasta, pentru tot

ce înseamnă suferință și epifanie, pentru singurătatea și provocarea și incertitudinile și ucenicia fără sfîrșit pe care le implică, pentru pustiul și bogăția ei, pentru dezrobirea de mine însumi și înțelegerea cu mine însumi. Dacă aș repeta, cu Dante, "*L'esilio che m'e dato, onor mi tegno*", aș fi, probabil, în consens cu centrifugul nostru secol.

Meursault al lui Camus este înstrăinatul nu doar de patria, religia sau familia sa, ci de lume și de sine însuși. El nu face parte dintr-o persecutată minoritate etnică sau politică, în singurarea sa este doar conștientizarea absurdului condiției umane. Împușcătura care consfințește, definitiv, expulzarea străinului numit om nu este decît explozia indiferenței a unui soare impersonal, demenzat de banalitatea absolută a unei oarecare după amieze de vară. Acuzatul K., dublul lui Kafka, inocentul perpetuu vinovat, gata mereu să asume absurdul unei justiții invizibile și implacabile, este premegătorul alienării care definește lumea modernă.

Conștient sau inconștient, străinul este totdeauna într-un soi de exil și toți scriitorii adevărați sînt exilați perpetuu din această lume, chiar cînd, ca Proust, abia de își părăsesc camera de plută. Relația lor cu patria originară este complexă și dramatică, nu doar prin exilare. Thomas Bernhard, fără a-și părăsi țara, și-a renegat-o, totuși, interzicînd publicarea operei sale într-o Austrie care refuza să-și scruteze și să-și recunoască rănilor.

Oricît de paradoxal ar părea, artistul este un tainic salahor al iubirii. Este, oare, exilatul un fel de "disappointed lover"? În pofida tuturor precarităților, iubirea continuă să solicite și artistul în exil, oricît de sarcastică, codificată sau efemeră i-ar fi opera. El reinventă zilnic premisele dificilei sale căutări și onorează virtualul său lector, un străin asemeni și neasemeni, cu darul unei iubiri exigente. Doar astfel poate scriitorul să-și continue mereu neîncheiata sa aventură și să-și umanizeze naufragiul, oriunde ar fi să fie.

Destinul maiiorescianului

**“Soarta lui Maiorescu a fost să rămână actual și astăzi, adică după trei sferturi de veac, și din nefericire, încă pentru multă vreme”.
E. Lovinescu, 1940**

AIDOMA marilor maiiorescieni, Ion Negoițescu a fost urmărit de la debutul carierei critice și pînă la moarte de acuza capitală de “rău român”, lansată de “clasa patrioților de meserie”. Deși s-a simțit “mai acasă în grădina literară, *sub rosa* decît în forum”¹⁾, a intrat în conflict cu oficialitatea, determinat ca și Lovinescu tocmai de “sentimentul conștiinței naționale” amenințate de “falsul patriotism” și de “dezlănțuirea tuturor fanatismelor”. Apărarea culturii și a spiritului public împotriva politicii sinucigașe de instigare a primitivului naționalism șovin, năpustit îndeobște asupra marilor valori naționale acuzate de “antiromânism”, și nu numai asupra minorităților, reprezintă o permanentă a militantismului maiiorescian, reactivată de posteritate în epoci de criză. În spiritul și litera acestei tradiții a reacționat Ion Negoițescu, în împrejurări extrem de diferite, succedate cu ritmicitate de-a lungul unei jumătăți de veac. Destinul maiiorescianului Negoițescu a fost marcat de răspunsul pe care l-a dat în momentele-cheie ale vieții la chemarea lui Maiorescu, readusă în actualitate de Lovinescu în anul 1940: “Dacă acesta este *românismul* D-voastră, și altul nu este, atunci a deveni o datorie de onoare națională de a-l combate”.

În împrejurările în care aderă public în 1943 la modul maiiorescian de a concepe “onoarea națională”, în împrejurările în care își repetă profesiunea de credință în 1958, în 1977, în 1990-1992, Ion Negoițescu marchează momente de excepție în istoria civilizării intelectuale sub dictatura antonesciană, sub cea comunistă și sub zodia epilogului ei actual, impunînd un bilanț comparativ a cărui semnificație o vom înțelege poate mai bine abia de acum înainte:

1. Refuzînd în 1943 “starea de spirit retrogradă”, “orizontul răsturnat în incipientă primitivitate” și “țărnuirea autarhică a literaturii române”, “*Manifestul*” *Cercului Literar de la Sibiu* redactat de Ion Negoițescu nu înscrie un gest în plus în acțiunea similară a maiiorescianismului profesat de cărturarii democrați din generațiile vîrstnice și de mijloc, a căror prezență critică în presă și în volum continua să fie tolerată în virtutea marelui lor prestigiu profesional și moral. “*Manifestul*” reprezenta prin autorul lui o *spărtură spectaculoasă* în mediul tineretului studentesc atras inițial de formula dictaturii “antibolșevice” a extremei drepte: la 19 ani, Negoițescu crezuse în “revoluția spiritual-politică” a lui Codreanu și în rolul continuator al lui Antonescu. Pe sprijinul unui astfel de mediu regimul Antonescu se buzia. Dictatura militară pusese capăt anarhiei legionare, dar cultiva întocmai, ca politică de stat, aceleași surse interne și externe din care s-a nutrit “starea de spirit retrogradă” propagată de naționalismul legionar și atacată în 1943 de “*Manifestul*” *Cercului Literar de la Sibiu*. La 22 de ani, în plin război al cărui caracter drept nu a încetat niciodată să-l susțină, Ion Negoițescu are

curajul de a examina critic ambianța ideologică a naționalismului extremist care a precedat și a pecetluit perioada războiului și în care vede îngemănarea într-un “viciu amenințător” a doi factori:

Cel intern, manifestat “ca o permanentă” în “mentalitatea primitivă și nediferențiată” cultivată “sub crusta anacronică a sămănătorismului specificist” - “focarul cel mai periculos al confuziei între ideea estetică, cea etică și cea etnică”. *Cel extern*, manifestat “după 1930, în urma unor împrejurări favorabile de natură hotărît extraestetică, împrejurări provenite din curente ce bîntuiau din afara granițelor noastre” - curente a căror versiune legionară o idealizase el însuși la 20 de ani, și a căror versiune antonesciană a putut “să renască și încă cu o virulență necunoscută”. “Azi sintem în plin paroxism al acestei crize”. “Noului val de sămănătorism care pîrjolește țara întreagă”, “exaltării rurului și etnicului”, “obsesiei ca orice operă de cultură să fie «cît mai românească»”, normativelor de îngrădire a artei “în caracterul așa-zis «mesianic» reprezentat prin Goga” - “*Manifestul*” din 1943 le opune “concepția de libertate spirituală neîngrădită” și “ambianța salubă [oferită] creațiilor de universalitate de Junimea și de Sburătorul : în “atmosfera creată de cercul Sburătorul, care pentru critica literară română are o importanță egală Junimii”, “*Manifestul*” vede “mai ales un izvor pentru spiritul critic al unei întregi epoci”, iar în E. Lovinescu “un adevărat model de generație [...]. Acest mesaj vrem să vă arate că există în tineret un curent de ținută maiioresciană [...]. Scrisoarea aceasta vrea să mărturisească [...] o prezență comună sub un simbol. Pentru noi literatura română nu înseamnă un fenomen închis, petrecut într-o țărnuire autarhică, nu o contribuție pitorească la etnografia europeană, ci o ramură tînără a spiritualității continentale”; “actul de creație spirituală răsfrînge ideea pură a umanității”.

Nu mai trebuie să subliniem cum a sunat această opțiune în atmosfera instigatoare gogo-cuzistă, întreținută deopotrivă de publicistica oficială a dictaturii antonesciene, în continuarea celei declarat legionare. “Trădătorii” au fost acuzați de sabotarea “uriașei desfășurări a forțelor naționale încheștate în războiul nostru pentru Cruce”. Bineînțeles că nu războiul era pus în cauză în textul din care am citat. În “*Manifestul*” din 1943 se afla însă implicit întrebarea, pe care nici cenzura viitoare a epocii internaționalismului proletar, nici cenzura “epocii de aur” nu au acceptat-o, întrebarea pe care și apologetii de azi ai politicii antonesciene o ocolesc și pe care Negoițescu o reia explicit în 1991: “De ce Finlanda a purtat războiul antisovietic fără a instaura dictatura naționalistă”, “legislația antisemită” ș.a.?

Dintre intelectualii atrași inițial de patriotismul programatic și de soluțiile politice ale Legiunii, Ion Negoițescu este singurul care a îndrăznit atunci, în anii studenției, și în condițiile dictaturii militare, ceea ce alții mai vîrstnici decît el nu au îndrăznit pînă la sfîrșitul vieții, în condiții de deplină libertate: nu o decizie formală de Legiunea dizolvată și de liderii ei eliminați din scenă, așa cum ceruse Antonescu funcționarilor săi, ci o confruntare cu normativele

naționalismului gardist, rămase politica oficială a dictaturii antonesciene și îmbrățișate apoi de dictatura comunismului național.

2. Tocmai de aceea gestul nu i-a fost iertat de regimul care a moștenit nu numai naționalismul primitiv, ci și formula de stat preconizată de Garda de Fier: totalitarismul comunist i-a interzis lui Negoițescu republicarea profesiunii de credință democratice din 1943 și l-a reprimat tocmai pentru refuzul de a accepta normativele dictaturii, ale “naționalismului grosolan și pustiitor”, respinse o dată pentru totdeauna. Elogierea “revoluției legionare”, de către Negoițescu în studenție, de către alți intelectuali la maturitate, n-a constituit o culpă în ochii regimului comunist, interesat după 1956 în recuperarea sosiei gardiste, ci doar, în funcție de caz, loc și timp, un pretext de șantaj indirect în vederea recuperării; în timp ce elogiarea legatului maiiorescian-lovinescian ca “izvor al spiritului critic”, ca promotor al umanismului european, a continuat să rămînă pentru autoritățile comuniste, ca și pentru cele de obediență nazistă, o culpă de “antiromânism”. Ca dovadă, *Scînteia* anului 1958 nu i-a imputat lui Negoițescu articolul din 1941 în care l-a elogiât pe Codreanu, ci l-a anatemitizat pentru “ditirambele deșănțate la adresa criticilor burghezi E. Lovinescu, Pompiliu Constantinescu”, întocmai precum *Porunca Vremii* și *Neamul Nostru* îl anatemitizaseră în 1943 din pricina solidarizării lui cu aceiași “dascăli rățăciți E. Lovinescu, Pompiliu Constantinescu”, “iazmele otrăvitoare care bîntuie patrimoniul spiritual”²⁾.

Bilanțul comparativ ne obligă însă să luăm act de astronomică distanță care desparte statutul civic al intelectualului democrat sub cele două dictaturi, cea militară antonesciană și cea a statului totalitar comunist. Rechizitoriile din *Porunca Vremii* și *Neamul Nostru* au fost nevoite să suporte ecourile de presă favorabile “*Manifestului*”, elogiul de cei mai importanți critici ai vremii și actele de solidarizare publică provocate în mediul intelectual. Rechizitoriile *Scînteii* se înscriu în cadrele primelor atacuri de presă din istoria României, bazate după 1948 pe interzicerea replicilor și pe reprimarea victimei: elogiarea lui Lovinescu incriminată în *Scînteia* a figurat în decembrie 1961 printre capetele actului de acuzare în urma căruia Ion Negoițescu a fost condamnat, ca atîția alții, pentru “discuții dușmănoase”. La data la care fusese arestat în februarie 1961 la București, Ion Negoițescu avea 40 de ani și lăsa în urma lui manuscrisele unei opere mistuite de foc: în crematoriile Securității sau în casa părintească din Cluj, distruse de mîinile mamei înspăimîntate de vestea arestării, “s-au pierdut”³⁾ un studiu teoretic despre “*ideea poetică*”, un eseu goethean axat pe ideea conjugării valorii estetice cu valoarea morală și pe modelarea unui climat românesc “care se impregnează de ideea europeană”, un studiu asupra evoluției poeziei românești, un studiu despre “*sburătorism și linia estetică Maiorescu-Lovinescu*”, o monografie despre Duiliu Zamfirescu, un eseu despre “*peisajul la Agârbiceanu*”, proiectul unei “*Istории a literaturii române*” și al unui volum despre “*Tinerețea lui N. Iorga*”, un “*jurnal teo-*

retic și critic”... Asupra nivelului acestor opere “pierdute” a rămas mărturie volumul “*Poezia lui Eminescu*” (1967) scris în 1953 și dactilografiat atunci în cinci exemplare: această capodoperă a criticii românești a fost prezentată drept “corp delict” în procesul intentat în 1961 maiiorescianului Ion Negoițescu acuzat între altele de “difuzarea clan-destină” a exegezei sale eminesciene încredințate spre lectură “canaliilor Perpersicius și Tudor Vianu”⁴⁾.

După amnistiarea deținuților politici din 1964, în plin “comunism independent și antidogmatic”, rechizitoriile antilovinesciene ale *Scînteii* din 1958 au rămas inatacabile. O dovadă: în toamna anului 1965, una din multele condiții care mi-au fost puse de cenzură pentru acordarea vizei la primul volum al monografiei mele “*Lovinescu*”, a fost eliminarea paginilor referitoare la semnificația salutară a *Cercului Literar de la Sibiu* și la lipsa de teme a acuzațiilor *Scînteii* împotriva lui E. Lovinescu și a discipolilor lui. Încercarea mea de a pune anatemele *Scînteii* pe seama “dogmatismului și proletcultismului” încălcătoare ale “justei linii a partidului” - conform sloganurilor lansate după faimoasa “ple-nară din aprilie” - a dat greș. În urma audienței cerute atunci la directorul Direcției de propagandă și cultură a CC al PMR (Leonte Răutu) am putut păstra doar menționarea “*Manifestului*”, pentru prima dată după 1948, ca fenomen pozitiv; dar cu acel prilej am aflat că una este “să recunoaștem” meritele lovinescianismului “ca liberalism burghez, la vremea lui”, și alta este “să ignorăm poziția dușmănoasă a liberalismului burghez față de noi, pericolu liberalismului burghez după eliberare, și mai ales azi”. Ca urmare, editorialul *Scînteii* din 1958 “reprezintă poziția partidului și rămîne actual”.

Peste zece ani am putut constata că fusese așa cum a spus. Eram în “epocă de aur”, echipele puterii la diversele eșaloane fuseseră schimbate, dar “poziția partidului”, cu toate răsucirile ei orwelliene, își păstrase permanențele, și una din ele era vigilența împotriva “liberalismului burghez” și deplina actualitate a editorialelor gardisto-staliniste ale *Scînteii*: ca urmare, deși în volumul consacrat lui “*E. Lovinescu și posterității lui critice*” (“*Confruntări...*”, 1975) am putut trece un subcapitol despre “*Manifestul*” din 1943 și despre ecoul stîrnit în presa vremii, cenzura a amputat masiv citirea profesiunilor de credință “liberaliste” ale criticilor lovinescieni; odată cu ele au fost eliminate paginile în care, invocînd “noua eră”, luam în serios chemarea lui Ceaușescu de a analiza critic consecințele produse de ceea ce el numea “practica anatimizărilor”: citate sugrumate din rechizitoriile *Scînteii* am putut păstra doar în indicațiile bibliografice din “*Note*”. Fermitatea cu care cenzura, fortificată de data aceasta de CCE și de Academia de partid, mi-a interzis expunerea anatemei *Scînteii* din anii '50-'60, modul sincron și amenințător în care forurile “noii ere” apărau documentele normative inchizitoriale emise de partid sub vechea echipă, indicau cum nu se poate mai limpede că, pentru vechii și noii dictatori deopotrivă, adversarul a fost și a rămas același: tradiția democratică a raționalismului criticist și memoria ei culturală. Ca

Negoïtescu

lă: acuzațiile de “antiromânism”
ate în 1975 asupra Iovinescianismului
în campanii de presă non-stop,
le cu campaniile de idealizare a
telor autohtoniste șovine, prezen-
rept unica tradiție națională, ata-
mod direct mult-puținul citatelor
mănătoriste și antigardiste rămase
tea mea “pe răspunderea editurii”,
amputările impuse de multiplele
i”.

enzurarea și atacarea criticilor
naționalismului sămănătorist și
st de către maioreșcianismul
’40 dovedea în mod concret către
ume se îndreptase “liberalizarea”
nistă și în ce context și-a urmat
l destinul maioreșcianului Ion
țescu: regimul își recupera aliatul
în moștenirea ideologică a
nei drepte și anula adversarului
o dreptul de expresie în tipărituri
accesul la opinia publică de care
urase sub dictatura antonesciană.

Este ceea ce regimul comunist a
nstrat cu claritate și în 1977 când,
noului val al terorismului totali-
podobit cu logoreea naționalistă,
egoïtescu a reluat, în scrisoarea
Paul Goma, ideile aceluiași
fest” din 1943.

ndițiile diferite în care fuseseră
ate cele două texte protestatare
u și mai spectaculos:

nunțarea naționalismului retro-
i elogiul spiritului critic s-au
exprima în 1943 în presa țării,
nzura dictaturii militare și în plin
; în ciuda campaniei de “exaltare
cului” și de instigare împotriva
omânismului” Iovinescian, în
apelurilor “patriotice” către
tăți, chemate să-i readucă la
pe “trădători” și “să le înscrie
ismul cu biciul pe coșul pieptu-
ezi ziarul Țara, 18 iunie 1943),
rii “Manifestului” și directorul
conștiință n-au putut fi împiedi-
și continue profesarea ideilor în
vremii.

eeasă pledoarie a lui Ion
țescu pentru practicarea “unui
id și binefăcător spirit critic”,
re “literatura română a excelat în
ntele ei de vîrf”, același refuz al
urii de parastas”, în care “cuvin-
atrie și patriotism au devenit
a curentă a preocupărilor litera-
au putut “trece” în 1977, în timp
e, în presa țării cenzurată de
rismul comunist: a doua “scri-
deschisă” a maioreșcianului
escu a apărut doar în presa exilu-
egoïtescu a fost arestat a doua
a fost constrîns, sub amenințarea
te lungi detenții, să-și înscrie el
patriotismul, cu biciul pe coșul
ui”, în articolul “Despre patrio-
publicat în România literară din
ie 1977.

i unul dintre criticii preceden-
nerației maioreșciene nu fusese
situația de a face față unei astfel
riențe. După cum nici unul din-
oreșcienei care au supraviețuit
imul comunist nu a îndrăznit
a îndrăznit Ion Negoïtescu. De
l este unicul maioreșcian care
și îndeplini profesiunea de
a fost silit să se exileze.

Însăși starea literaturii române
n cele două manifeste diferă în
lcal:
nifestul” din 1943 elogia spiri-

tul critic în acțiune, reprezentat atunci
de E. Lovinescu și de “cea de a treia
generație maioreșciană” - Pompiliu
Constantinescu, G. Călinescu, Vladimir
Streinu, Perpessicius, Tudor Vianu,
creatorii aceluia “mediu plin de
vigoare”, “învîgător peste greutățile și
ostilitățile timpului”: ei au impus,
polemic, adevărata scară de valori a
literaturii române contemporane
împotriva anatamelor lui N. Iorga și A.
C. Cuza, ei au restituit clasicilor, și în
primul rînd lui Eminescu, adevărata
dimensiune strivită de matrițele
grosolane ale cuzismo-gardismului.
Dar mai presus de toate, și dincolo de
problematica unui “cerc de rafinați ai
gustului literar”, ei au constiuit “mai
ales un izvor pentru spiritul critic al
unei întregi epoci”.

“Manifestul” din 1977 denunța
sugrumarea spiritului critic, “starea
generală a literaturii române [...], cen-
zurată prin arbitrarile, viclenele opre-
liști de plan”, “sufocată sub lespedea
grea a maculaturii”: “rarele excepții
sînt înghițite de marea poluantă care
acoperă viața culturală sub mîzga unui
interminabil coșmar”, în timp ce “valo-
rile tradiției naționale [sînt] falsificate
sau respinse [...] iar orice efort de
creație autentică [este] supus unei pu-
ternice presiuni de înstrăinare sau
înăbușit în fașă”. Pe lîngă cenzura
politică, scriitorul român avea de
înfruntat “înăsprirea cenzurii estetice,
fatală pentru existența unei literaturi”.

5. Chiar exemplele de opere cla-
sice cenzurate (opera pașoptiștilor) sau
interzise (“«Istoria literaturii române...»
a lui G. Călinescu, scrierile marelui
gazetar care a fost Eminescu”), a căror
reeditare o cerea Negoïtescu în
scrisoarea din 1977, ilustrau contrastul
dintre capacitatea criticii de a menține
posteritatea activă a valorilor naționale,
editate și dezbătute în contradictoriu
chiar și în tipăriturile anilor de dictatură
1938-1944, și “groapa neantului” în
care aceste valori au fost aruncate în
anii totalitarismului comunist: Marea
“Istorie...” călinesciană a putut fi
tipărită în 1941, deși era situată la
antipodul naționalismului primitiv al
instrucțiunilor oficiale și în răspăr cu
legile rasiale în vigoare. Atunci, în
ciuda campaniei instigatoare dezlân-
țuite de publicațiile pronaziste, care de
la bătrîna Porunca Vremii la noua
generație de la Chemarea Vremii
cereau interzicerea “Istoriei...” și elimi-
narea de la catedră a autorului, acuzat
împreună cu supporterii lui de “înaltă
trădare”, capodopera s-a putut bucura
în presă de elogiuri entuziaste și de o dez-

NOTE:

1) Astfel caracterizează Șerban Cioculescu în 1943 dubla
misiune impusă criticii literare “cît timp va cere istoria”: criti-
ca estetică își desfășoară misiunea “în grădina literară, *sub
rosa*”, unde se simte “mai acasă”; dar este în același timp
“potențial militantă”, obligată să se manifeste periodic “*in
forum*”, ori de cîte ori “sensibilitatea etnografică a spiritelor
primare își scoate în arenă soldații obtuși, sustinuți uneori ofi-
cial și înarmați cu puterea seculară, care agită intoleranța și
fanatismul [...]”. În fața imbecilității ofensive, critica estetică a
afirmat un punct de vedere solidar...” (“*Critica și militan-
tismul*”, Kalende, iulie 1943).

2) Vezi Scînteia nr. 4270, 18 iulie 1958; nr. 4271, 19 iulie
1958; Porunca Vremii nr. 2534, 2 iunie 1943; Neamul
Nostru nr. 14, 3 iunie 1943.

batare liberă. În schimb, sub dictatura
totalitară instaurată după 1947,
Călinescu însuși, în pofida articolelor
lui favorabile regimului, a fost ostraci-
zat un timp și insultat în presă, fără ca
vreo reacție de apărare să poată străbate
prin cenzură. În ultimii ani ai vieții și
după moarte, articolele lui procomu-
niste de după 1944 au fost transformate
în “icoană intangibilă” de către auto-
ritățile care continuau să-i țină opera
fundamentală sub interdicție, numindu-i
“antiromâni” și “slujitori ai unei cauze
străine” tocmai pe criticii care pledau
pentru reeditarea capodoperei din 1941
și pentru libera dezbatare asupra per-
sonalității călinesciene.

Ion Negoïtescu și-a văzut interzise
în februarie 1979 “*Confesiunile căli-
nesciene*” pe marginea cărții mele “*În-
tre Aristarc și Bietul Ioanide*”, în care
ceream apărătorilor lui Călinescu să-și
dovedească iubirea punînd în circulație
opera lui perenă - marea “*Istorie...*” din
1941, și nu sanctificîndu-i publicistica
aflată sub vîm. Eseul lui Negoïtescu a
fost scos de cenzorii CC al PCR și ai
CCES din paginile revistei Tribuna,
după apariția primei părți încheiate cu
specificarea “va urma”, și înlocuit cu
articolul unui obscur, care falsifica

ideile cărții mele. Ironia soartei a făcut
ca acest falsificator de serviciu, prin
care a fost înlocuit Negoïtescu în
Tribuna, să illustreze prin unicul lui op
“prostul gust al interminabilelor
cercetări asupra lui Ilarie Chendi”,
ironizat de “*Manifestul*” Cercului
Literar de la Sibiu din 1943. Printr-un
astfel de semnatar, autoritățile patrio-
tice din 1979 i-au pus pumnul în gură
ne-patriotului Ion Negoïtescu.

Sub presiunea unor “antiromâni” ca
el, trăitori în granițele României și în
afara lor, monumentală “*Istorie...*” din
1941, pentru a cărei “introducere în
plan” se străduiseră în van editurile, a
putut apare *abia în 1982*; dar cu
schimbări și eliminări, a căror paterni-
tate călinesciană nu a putut fi dovedită
nici pînă în ziua de azi. Înfățișarea de
cenușăreasă a ediției din 1982, apărută
în mizerabile condiții grafice, evocă
prin contrast superba ediție *princeps*
din 1941 de la Fundațiile Regale și des-
tinul frînt al autorului ei.

Ileana Vrancea

Reprodus din revista Dialog, München

(Va urma)

3) Informații despre laboratorul acestor opere s-au păstrat în
correspondența întreținută de Ion Negoïtescu (din Cluj, apoi
din București) cu Radu Stanca (în Sibiu), din 1945 pînă în
momentul arestării (februarie 1961). Peste aproape două
decenii, cînd o parte din această corespondență a fost publi-
cată (“*Un roman epistolar*”, 1978), toate referirile lui
Negoïtescu la problematica lucrărilor elaborate în anii 1945-
1960 au fost punctate de notele editoriale prin aceeași expli-
cație-tip: “lucrare a lui Ion Negoïtescu, pierdută”. Ion
Negoïtescu a apărut astfel în ochii cititorilor drept primul scri-
tor român care și-a “pierdut” unul după altul manuscrisele
unor lucrări fundamentale, nu se știe cum, în mijlocul străzii,
sau la vreo petrecere...

4) Vezi mărturiile lui Ion Negoïtescu la punctul 3 al răspun-
surilor date Gabrielei Adameșteanu pentru revista 22. Citez
după textul integral publicat de I. N. în Dialog - Caiet de
literatură, mai 1990.

CRONICA EDIȚIILOR

de Z. Ornea

Monografia revistei "Ramuri"

DL. FLOREA FIRAN e, mai de multă vreme, un cercetător al revistelor craiovene. Locul central în preocupările d-sale îl ocupă revista *Ramuri*, cea mai notorie și mai longevivă. A publicat, acum vreo două decenii, o bibliografie a *Ramurilor* și, acum, îi închină o monografie, însoțită de întreg aparatul critic necesar. Studiul, indicii și celelalte segmente ale aparatului critic conferă dimensiune acestei monografii de aproape 500 de pagini. E mult, e puțin? Eu aș spune, că această corpolență a epuizat practic toate elementele necesare tratării componentelor unei reviste care, în 1995, împlinea aproape un secol de apariție cvasi neîntreruptă. De acum încolo, monografia d-lui Florea Firan despre revista *Ramuri* devine un instrument de referință.

O revistă într-un oraș este, incontestabil, un factor de binefăcătoare iradiere culturală. La Craiova, oraș mare și cu oameni bogați, s-au făcut tentative pentru întemeierea unor reviste literare (Dl. Florea Firan își începe, de altfel, nimerit monografia cu un istoric al revistelor craiovene de dinaintea *Ramurilor*). Cea mai semnificativă e, desigur, *Revista olteană* întemeiată de nefericitul Tradem (Traian Demetrescu) și prietenul său G.D. Pencioiu. Ea n-a trăit decât între anii 1888-1892, dar prin versurile și notele lui Tradem a trezit atenție și a avut oarecare ecou de presă. După alte tentative, toate eșuate, în sfârșit, în decembrie 1905, apare *Ramuri* care, spre deosebire de celelalte, va avea parte de longevitate. S-a înființat că revista a apărut într-o perioadă dominată de sămănătorism și tinerii inițiatori ai publicației, C. Șaban-Făgețel și D. Tomescu, să fie cu totul cuceritori, până la fanatism, de curentul patronat de *Sămănătorul*, condus acum chiar de N. Iorga. Articolul program, scris, cum se va dezvălui mai târziu, de D. Tomescu, își exprima admirația față de *Sămănătorul* condus de "prea puternicile mâini ale așa-numitului Împărat al gândirii". Chiar titlul revistei a fost ales tot ca o expresie a afilierii "acestei mlădie sfioase, răsărită din trunchiul viguros al unui curent literar care cucurise întregul suflet românesc". Spre *Ramuri*, salutat pe dată de N. Iorga, au afluat condeiele sămănătoriste, cele mai multe lipsite de însemnătate și înghițite de uitarea, dreptă, a istoriei literare. La început, au colaborat aici și M. Sadoveanu, O. Goga, A. Cotruș, I.A. Bassarabescu, G. Ranetti, G. Topârceanu. Aceste colaborări din afară veneau însă când și când, după insistențele solicitări ale redactorilor. Grosul sumarelor era alcătuit din producția submediocră a talentelor locale din care insistenți erau cei doi militari (N. Vulovici și Șt. Braborescu). Dintre localnici cei mai notorii și demni de stimă erau Elena Farago (din martie 1907 membru, până în 1908, în comitetul de redacție ale revistei) și I.M. Marinescu. Dar Elena Farago, cu un trecut simbolist, nu prea se încadra bine în fizionomia pășunist-agresivă a revistei, patronată de directiva critică a lui D. Tomescu. Un fapt se impune a fi relevant. Dacă *Sămănătorul* și celelalte reviste sămănătoriste au izbutit să producă talente remarcabile, *Luceafărul* pe Goga și Agârbiceanu, *Făt-Frumos* pe Gâr-

leanu), *Ramuri* are tristul privilegiu de a nu fi produs, în nici un gen, nici un talent relevabil. Până și D. Tomescu, criticul revistei, nu s-a putut impune în peisajul critic al timpului ca o voce autentică și ascultată. A fost, mai curînd, o porta-voce, singurul lui merit (a murit, tocmai, în 1945), dacă merit poate fi numit, este că a rămas, și între războaie, un sămănătorist de strictă observanță, condamnând "literatura bolnavă". De semnalat ar fi numai că, spre deosebire de Iorga, a sfârșit prin a saluta opera lui Rebreanu, înglobată însă în literaturii țărănești, ceea ce voia să însemne sămănătorismului. Dar grație unei dibace politici financiare, revista continuă să apară, publicînd producția sămănătoristilor înfîrziți. În ianuarie 1915, *Ramuri* fuzionează cu revista lui N. Iorga *Drum drept*, luînd, cum ceruse marele savant, numai titlul revistei iorghiste. A fost, mărturisirea peste 14 ani C. Șaban-Făgețel - o încercare "de a-l vedea pe dl. Iorga revenit în mijlocul luptelor literare și refăcînd disciplina sămănătoristă printr-o acțiune pe care orgoliul nostru o cerea pornită de la *Ramuri*". A fost un efort inutil pentru că N. Iorga încetase de a mai fi critic literar, iar apariția, încă în martie 1906, a *Vieții Românești* a determinat trecerea marilor talente care populau *Sămănătorul* (dispărut, de altfel, în iunie 1910; Iorga îl părăsise încă în 1906), inclusiv Sadoveanu, spre revista ieșeană iar altele gravitau în jurul revistei lui M. Dragomirescu, *Convorbiri critice*.

DUPĂ numai un an de la înțetarea apariției (1918), *Ramuri* reînvie. C. Șaban-Făgețel avea, acum, tipografie, era un fruntaș politic liberal, cu certe aspirații și avea nevoie de o publicație a sa. În 1919 *Ramuri*, deci, reapare. Își păstrează însă - datorită lui D. Tomescu, poate și a lui Făgețel - orientarea sămănătoristă, încît, în 1926, Pompiliu Constantinescu observa în *Sburătorul* că "ideologia sămănătoristă a căpătat forma unui regionalism literar, avînd în ramura sa olteană falanga cea mai pronunțată". Revista e bilunară și are parte mai ales de colaboratori craioveni: Elena Farago, C.D. Fortunescu, C.D. Pencioiu, I. Dragu, Marcel Romanescu, Eugen Constant. Din cînd în cînd, N. Iorga onorează revista cu colaborarea sa, devenind, cum se anunță, din 1922 pînă în 1927, chiar directorul publicației. Apoi, după 1920, aici se produce un reviriment sensibil. Încep să colaboreze N. Crainic, Al. Busuioceanu, Lascarov-Moldovanu, Vasile Al. George, craiovenii Al. Popescu-Telega, I. Dongorzi (Craioveanu) reanimați sămănătoristii I. Ciocîrlan, I.U. Soricu. Poezia lui Blaga, socotită un simbol al decadentei moderniste, e constant blamată. O notă din nr. 9/1920 menționa: "Dl. Blaga pare însă că uneori vrea să și mistifice cititorii forțîndu-i să și scoată poezie din materialul brut pe care îi-l servește D-sa". Revista, din 1921, își remaniază formula, Tomescu intrînd parcă în eclipsă. Dintre noii colaboratori mai important e G.M. Vlădescu. Din 1922 revista devine săptămînală, Iorga devenind aici director, publicația avînd ca subtitlu *Drum drept*. Chiar în nr. 1 din 1922 marele savant semnează un lung articol pro-

Florea Firan, *Ramuri*. Studiu monografic, corespondență, manuscrise, antologie, bibliografie. Cu un cuvînt înainte de Const. M. Popa. Editura Macedonski, Craiova, 1996.

gram (continuat și în următoarele trei numere) intitulat, desigur, *Literatura nevertebrată românească și literatura normală europeană*. Iorga e supărat foarte că împotriva *Ramurilor* - *Drum drept* se organizase o coaliție care cuprindea *Viața Românească*, *Sburătorul*, *Gîndirea*, *Cugetul Românesc*, *Vieța nouă* etc. A semnat, în replică, articolul *Contra ignorărilor și a insultelor*. D. Tomescu își urma fidel maestrul declarînd într-un articol din decembrie 1925: „Sîntem și astăzi, ca și acum 20, de ani, în plină mișcare sămănătoristă... Acțiunea vie și răscolitoare, de acum 20 de ani, a fost numai începutul unei propagande care, biruind, își așteaptă acum rezultatele”. Revista craioveană e atacată de peste tot, inclusiv de *Gîndirea*, care socotea sămănătorismul un ciclu literar definitiv apus. Tomescu va întinde o mîna amicală *Gîndirii*, în care vede salutar revigorarea tradiționalismului. Sumarele revistei conduse de N. Iorga sînt atone și aglomerate de nume fără ecou. Versul dintr-o poezie a lui Mihai Moșandrei (nr. 23/ 1922) "Ramuri, plîpînde, ramuri goale" poartă în sine, fără să vrea, nu știu ce simbol tragic pentru calitatea literară a revistei. În 1924, reapar aici Crainic, Anton Cotruș, Radu Gyr, Cezar Petrescu, Marcel Romanescu, Cincinat Pavelescu, Zaharia Stancu. Erau, acestea, în încruntatele pagini ale revistei craiovene, mici oaze de literatură autentică. În 1928 Iorga abandonează direcția revistei, care redevine *Ramuri*. Cum și Tomescu părăsește redacția pentru a prelua conducerea *Scrisului Românesc*, directiva ideologică o are, acum, Radu Dragnea, un învățat cărturar ardelean, foarte activ la *Gîndirea* și *Cuvîntul*. Idealul său e "mai departe de la *Sămănătorul*, prin sămănătorism, făcînd apel la resursele spiritualității native". Dragnea încerca realizarea unui front comun cu *Gîndirea*. N-a avut timp să izbîndească pentru că trecerea lui aici a fost scurtă. În 1929 Făgețel apelează la colaborarea lui Arghezi, Cezar Petrescu, Voiculescu, Sadoveanu. Revista reapare tocmai în 1934. E acum deschisă tuturor înnoirilor literare și, de aceea, mai substanțială, deși directiva sămănătoristă nu a fost deloc abandonată. Revista a continuat să apară pînă în 1947, dovedind o longevitate demnă de elogiat. A fost, negreșit, în capitala Băniei, un puternic factor de iradiere culturală. Reapariția revistei *Ramuri*, în 1964, a semnat o continuitate, deși publicația s-a arătat deschisă, acum, înnoirilor de tot felul, impunîndu-se prestigios în peisajul literar al timpului. E foarte bine că dl. Florea Firan a închinat acestui eveniment aproape centenar monografia, densă, deși unele aprecieri sînt adesea edulcorate, despre revista *Ramuri*. E nevoie de astfel de studii recuperatoare.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

"De-o șchioapă"

LOCUȚIUNEA adjectivală *de-o șchioapă* este definită în DEX într-o manieră excesiv de sintetică; formularea atinge astfel umorul involuntar: "mult mai mic (sau mult mai mare) decît normal". Definiția alătură interpretările contextuale opuse și introduce raportarea riscantă la "normalitate": potrivit ei, un "copil de-o șchioapă" s-ar opune unui copil normal. DLR separă pur și simplu două sub-sensuri ale construcției: "(a) (mai ales despre copii) (foarte) mic" - și "(b) (foarte) mare" - ilustrîndu-le pe fiecare cu citate. Dacă sensul "foarte mic" e de obicei aplicat copiilor, sensul "foarte mare" se leagă mai ales de litere: "numeroase publicații nemțești titrează în ultimul timp cu litere de-o șchioapă..." (*"Libertatea"*, 1738, 1995, 3). Existența elementelor lingvistice cu sensuri polare e, se știe, un subiect fascinant și controversat. În cazul nostru situația nu este totuși prea complicată: un atribut construit prin comparație, și avînd inițial o dimensiune exactă, ajunge să semnifice, contextual și relativ, noțiunile de "mare" și "mic". Sensurile opuse apar ca surprinzătoare doar cînd expresia își pierde transparența și nu mai avem reprezentarea vizuală a reperului, a dimensiunilor sale. Întîlnim o evoluție asemănătoare la expresia *de o palmă* - care și-a păstrat însă transparența; această locuțiune este mai bine explicată în DEX: "de dimensiuni neobișnuite, foarte mic sau foarte mare (în raport cu cît ar trebui sau cît ne-am așteptat să fie)". Aici capcana "normalului" este evitată inteligent și definiția cuprinde de fapt descrierea valorii pragmatice a expresiei.

Ambele expresii sînt bazate pe sistemul tradițional al unităților de măsură; sensul lor denotativ a fost la început foarte exact. *Palma* era o "unitate de măsură pentru lungime... egală cu aproximativ 25-28 cm, corespunzînd distanței dintre extremitatea degetului celui mare și a celui mic, bine întinse în lături" (DLR). *Șchioapa* este definită ca "măsură populară de lungime, egală cu distanța de la vîrf degetului mare pînă la vîrf degetului arătător, cînd cele două degete sînt bine îndepărtate unul de altul" (DLR). Sensul cuvîntului e interesant prin metafora vizuală, cu intenție glumească, pe care o presupune: a mîinii "șchioape", sprijinindu-se în cele două degete inegale. Metafora a fost dezvoltată, de altfel, de numele altei unități tradiționale de măsură: *șchioapa îngenuncheată*. Tot în DLR găsim (la echivalentul *palmă îngenuncheată*) citatul care o explică: "palmă îngenuncheată, fiindcă pentru măsurătoarea ei, după ce se întinde mîna, se îndoaie, se îngenunchează degetul cel mare, adăugîndu-se astfel jumătatea acestui deget (aproximativ 3 cm) la lungimea palmei" (I. Brăescu, *Măsurătoarea pămîntului la români...*, 1913, 7).

Probabil că expresivitatea construcției a favorizat păstrarea ei, chiar după ce legăturile etimologice n-au mai fost imediat vizibile - sau tocmai cînd nu au mai fost vizibile.

CRONICA
DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Să mori rănit din dragoste de lună

DE CURÎND, regizorul Mihai Măniuțiu a prezentat publicului premiera cu spectacolul "Caligula" de Albert Camus (în traducerea lui Laurențiu Fulga), montare pe care a realizat-o la Teatrul Municipal "L.S. Bulandra". Astfel, tripticul spectacular, o trilogie a iubirii semnată Mihai Măniuțiu, își capătă forma completă, împlinită. - Drumul artistic al regizorului a explorat profund și meticolos fețele iubirii : a fost "Richard III" de Shakespeare la Teatrul Odeon, a urmat în această stagiune "Omor în catedrală" de T.S. Eliot, la Cluj, iar după cinci luni "Caligula" de Camus la Bulandra.

Dacă în "Richard III" a fost explorată iubirea schizoidă față de putere, în "Omor în catedrală" am urmărit iubirea sacrificială față de Dumnezeu și față de semenii, iubirea creștină, asistăm acum la un spectacol născut dintr-o idee absolut originală și de o mare forță care analizează personajul Caligula dintr-un punct de vedere cu totul neobișnuit: povestea de iubire dintre tânărul dictator și sora-mantă, Drusilla. Mă gîndeam, înainte de spectacol, cum ar mai sta astăzi în picioare textul lui Camus, cu ce ne-ar mai putea surprinde astăzi demența unui dictator? Și, probabil, tratarea piesei în acest registru ar fi fost banală, lipsită de relevanță. Sigur că nu același lucru îl puteam afirma atunci cînd, înainte de '89, Horea Popescu monta la Teatrul Național din București "Caligula" cu Ovidiu Iuliu Moldovan, miza spectacolului fiind chiar incursiunea directă în lumea plină de atrocități și absurdități a dictatorului.

Fără să caute nici-un moment să justifice, propunerea regizorului Măniuțiu explicitează nebunia sau înnebunirea lui Caligula, găsind astfel soluția pentru un spectacol viu și tentant. Totul începe în fața cadavrelor Drusillei. Moartea ei duce în lumea de dincolo și mințile iubitelor Caligula. Labilitatea lui psihică se declanșează și se transformă în demență singeroasă. Și tot textul este decupat și aranjat de regizor avînd mereu în prim-plan această idee extraordinară, care își găsește argumente nu doar din punct de vedere dramatic, ci și scenic, așa încît nu deranjează deloc prelucrarea piesei.

Dacă la Camus, Drusilla nu există ca

personaj, în "Caligula" lui Mihai Măniuțiu ea este personaj, o prezență fantomatică și care-l chinuie și-l devorează pe Caligula. Inconsistența ei dă consistență nebuniei dictatorului care transformă lumea într-un circ macabru plin de spînzurații, într-un delir al morții. Puternic și vulnerabil, lucid și incontrollabil, călău și victimă, Caligula stăpînește peste un imperiu al crimei și suferă că nu poate avea luna și pe Drusilla. "Lumea așa cum e făcută, nu e de suportat, de asta am simțit nevoia de imposibil, de lună, de /.../, de orice cît de nebunesc numai să nu aparțină acestei lumi", mărturisește chinuit Caligula. Simbolul lunii funcționează perfect în această montare. Luna, inconștientul, visul rimează cu zona plină de taină a dublului, pentru că, în fond, Drusilla este dublul lui Caligula, așa cum în "Richard III" era lupul sau în "Omor..." femeia mută. În toată incursiunea lui Măniuțiu făcută pe tema iubirii, personajele principale au întotdeauna un dublu cu care comunică doar gestual.

Luna simbolizează trecerea de la viață la moarte și de la moarte la viață, ea simbolizează principiul pasiv, imaginația, femeia. Caligula este factorul activ, Drusilla este cel pasiv. Dacă nu poate avea imposibilul, Caligula își satorează neputința exersîndu-și posibilul în crime, batjocură și umilinte. Ca să nu-și mai vadă propriul sînge picurînd din rana provocată de moartea iubitei, dictatorul se desfată regizînd un spectacol macabru al vărsării sîngelui celorlalți. "Nu pot să te urăsc fiindcă știu că ești nefericit", îi spune unul dintre senatori, Cherea. Iubirea pentru Drusilla nu justifică crimele săvîșite, este doar motivul lor, cheia spectacolului lui Mihai Măniuțiu.

UN ROL excepțional face în "Caligula" Marcel Iureș. El ajunge la o performanță în interpretare greu de egalat în acest moment. Fețele iubirii studiate de Mihai Măniuțiu înseamnă tot atîtea extraordinare fațete ale actorului Marcel Iureș, căci el este și Richard, și Thomas Beckett, și Caligula. De o mare forță în interpretare, electrizant, Marcel Iureș acoperă toate valențele închipuite și de neînchipuit ale personajului său. Visceral,

îndrăgostit, grotesc, histriotic, lucid, devorat, sadic, ludic,

toate la un loc și fiecare în parte aceste elemente alcătuiesc chipul lui Caligula așa cum îi dă consistență Marcel Iureș. Trecerile de la un registru la altul, de la țipăt la șoaptă, de la rîs la plîns, de la inocență la mimarea ei, de la rostirea impecabilă a textului la aproape un balet scenic, de la tîte-à-tête-uri la scene de grup nu sînt altceva decît agonia și extazul acestui Caligula, absolut memorabil jucat de Marcel Iureș. Dublul său, Drusilla, fantoma care-l bîntuie și care-l poartă în lumea morții, este Oana Pellea. Relația pe care o construiește, fără să scoată un cuvînt, cu Caligula fascinează. Momentele cele mai rafinate artistic sînt cele ale jocului aproape ireal și copilăresc, între Drusilla și Caligula, între alb și negru, între moarte și viață. Rolul Oanei Pellea, inexistent în text dar generos dezvoltat în spectacol, este articulat cu o mare finețe și sensibilitate, cu vigoare și frumusețe scenică. Prezența ei este mereu anunțată și marcată muzical, sunetele par a fi limbajul iubirii ei, dar și printr-o excelentă folosire a luminii (mastru de lumină, Ioan Lazăr), un semn teatral consistent care sporește senzația de irealitate a personajului. Cele două teme muzicale folosite de regizor din tabloul "Montegue și Capulet" al baletului "Romeo și Julieta" de Prokofiev amplifică pe de-o parte tensiunea momentelor conflictuale, (agresivitatea lor fiind mereu susținută prin ritmul viguros și sumbru al bașilor) iar pe de altă parte comunicarea în vis, fantasmatică, a celor doi iubii, în sonorități de flaut și harpă. Pendularea melodică este chiar pendularea pe care Mihai Măniuțiu o pune în valoare în spectacol prin povestea lui de iubire alternată mereu cu crimele ce decurg din ea.

Foarte mult din energia montării se consumă în consolidarea ideii pe care se bazează regizorul. Poate de aceea scenele cu senatorii sînt lineare, palide, statice, nu îndeajuns lucrate nici din punct de vedere actoricesc. Ritmul scade, trenează.

Multe dintre soluții, multe atu-uri par a fi aruncate de la început în mezan-

scenă rămînînd prea puține elemente care să surprindă, să atragă, să incite la fel de tare pe parcurs. La fel, aparițiile baletate ale ciocnilor-gropari-muzicanți, în costume nu ușor descifrabile (nu am înțeles folosirea ochelarilor pe jobene) își consumă destul de repede efectul. Încă nerezolvată, ușor pleonastică, mi se pare scena omorîrii Caesoniei de către Caligula cînd întreg spațiul se umple de leșuri tucurii, bine legate de niște branarde. Sugestia e limpede, dar înfățișată la propriu. Se remarcă Irina Petrescu cu tușa-i inconfundabilă într-o *Caesonie* dispusă să fie vioara înfrîmă a circului dirijat de Caligula, să se maimuțărească, să supravegheze totul din iubirea pe care i-o poartă, pînă la moarte, nesmintit și fără să ezite. *Caesonie* crede astfel că va fi stăpîna deplină a dragostei lui, speranță, desigur, deșartă. Înțelepciunea rece, cerebrală, forțarea spiritului ludic pe care Irina Petrescu i le pune *Caesoniei* în valoare, creează un personaj complex, care nu se abate deloc de la drumul pe care pășește Caligula. *Caesonie* își mulează micuții pași pe cabotinismul dezlănțuit al dictatorului.

Un rol foarte bun face Constantin Ghenescu în *Intendentul*, o apariție clară, distinctă, într-un rol ce ar fi putut avea dimensiuni mai generoase. De asemenea își construiesc personaje pline de tensiune și sensibilitate Marian Rîlea în *Scipion* și Cornel Scripcaru în *Cherea* (care este foarte bun, ca în toate spectacolele în care joacă, dar urmărindu-l cu atenție constat o periculoasă cochetare cu manierismul. Cornel Scripcaru este un actor cu totul special, din păcate folosit, cam de toți regizorii, pe o singură coardă.) Simulînd și disimulînd, amendîndu-l pe Caligula cu priviri superioare, neiertătoare și pline de reproș sau supunîndu-se cu o toleranță jucată, Marian Rîlea și Cornel Scripcaru scot din monotonia scenele de grup cu senatori. Deloc inspirată mi se pare alegerea lui Silviu Geamănu în *Helicon*, un personaj important, un mecanism robotizat, fanaticul pe care se grefează cel mai bine experimental lui Caligula. Din păcate, Silviu Geamănu, plin de inhibiții, nu reușește să stabilească o comunicare reală cu stăpînul său, încercînd doar o stare de complicitate foarte puțin schițată. Ion Besoiu (Senectus), Constantin Drăgănescu (Mereia), Ionel Mihailescu (Lepidus), Ion Cocieru (Mucius) și Mirela Gorea (soția lui) completează tabloul senatorului cu personaje mai mult sau mai puțin estomate.

În decorul lui Mihai Mădăscu, ca un imens cavou negru, costumele Doinei Levința individualizează personajele, transformările lor, relațiile dintre ei. Tonurile princiare de mov și albastru ale togilor romane de la început se schimbă treptat în costume-uniforme, negre, care condamnă parcă ele însele la moarte. Spectacolul "Caligula" de la Teatrul "Bulandra" se remarcă așadar prin citirea și interpretarea piesei lui Camus într-o cheie originală care aduce înnebunirii dictatorului un suport, o motivație: iubirea. Punctul de referință al montării este Marcel Iureș, cu totul remarcabil în rolul *Caligula*.

Oana Pellea - Drusilla în spectacolul „Caligula”, pus în scenă de Mihai Măniuțiu la Teatrul „Bulandra”

Foto : Paul Antoniu

Nevoia de dialog

Mesaj internațional difuzat de Institutul Internațional de Teatru cu ocazia Zilei Mondiale a Teatrului, 27 martie

DACĂ ar exista obiceiul ca sărbătorirea Zilei Mondiale a Teatrului să fie însoțită, de fiecare dată, de o deviză legată de cerințele cărora trebuie să le răspundă cea de a patra Artă, cel puțin în plan simbolic, aş propune pentru acest an drept deviză "Nevoia de dialog". Dialog între indivizi, dialog între grupuri. Un dialog complex și cuprinzător. Un dialog care presupune în prealabil o democrație reală, respectul pluralismului și înăbușirea tendințelor agresive ale indivizilor, ca și ale națiunilor. Când simt această nevoie și devin conștient de forța sa, văd acest dialog născându-se într-un teatru, apoi crescînd, întinzîndu-se și dezvoltîndu-se, cuprinzînd popoarele și culturile universului, în toată diversitatea lor.

Sunt convins că, oricâte revoluții tehnologice s-ar mai produce, teatrul va rămîne acel spațiu privilegiat în care omul reflectează asupra condiției sale

existențiale și istorice. Însuși specificul Teatrului face din el acel loc deosebit, care dă spectatorului posibilitatea de a ieși din izolare și de a medita asupra condiției umane. Și astă într-un context colectiv care-i stimulează conștiința apartenenței la grup și îl învață bogăția dialogului și toate formele diversității. Pentru că, dacă Teatrul este Dialog în cadrul reprezentației, el este implicit Dialog între public și spectacol. El produce de asemenea un al treilea tip de dialog: cel care se instaurează între spectatorii înșiși. Și, la un nivel mai ridicat, dialogul pe care-l implică sărbătoarea teatrală, reprezentație destinată Publicului, și Cetatea, cadrul în care se desfășoară sărbătoarea. Fiecare tip de dialog ne eliberează de tristețea

singurătății noastre și ne face mai conștienți de dimensiunea noastră comunitară. De aceea, Teatrul nu este numai o manifestare a societății civile, ci mai curînd una din condițiile care de nașterea acestei societăți și imperativul impus de dezvoltarea și avîntul acesteia.

În acest context, teatrul are de jucat un rol fundamental: el poate realiza misiunea critică și creatoare a Culturii. Prin ficțiune și participare, Teatrul poate duce la reconstruirea rupturilor produse în corpul social, restabilind dialogul atât de necesar tuturor -, dialogul serios și cuprinzător, care înseamnă primul pas al luptei împotriva stării de frustrare care domină lumea la acest sfîrșit de secol.

Speranța ne însuflețește. Ceea ce se întîmplă astăzi nu poate fi sfîrșitul Istoriei.

Saadalla Wannous
autor dramatic

PREPELEAC

de Constantin
ToiuSIMULACRELE
NORMALITĂȚIIde Eugen
Negrici

Un leac al uitării

SE CUNOSC destui esești, prozatori care, în epocă, spre a se salva de valul agresiv al ignoranței propagandistice, s-au aruncat în secret în lecturi și în apa nemuritoare a umanismului clasic.

Ce paradox: neștiința fanatică să declanșeze în individ o putere reală de a cerceta. ...Să uiți atacarea culturii, cufundându-te în ea mai adânc...

LA René Fülöp-Miller - iezuiții se remarcă prin disciplină, acțiune, organizare, supunere militară. Dumnezeu se revelează prin extaz sau prin grație, nu numai celor aleși, ci El poate fi cucerit de toți, prin inițiere, exercițiu. Iezuiții dau astfel creștinismului ceea ce celelalte religii, budisti, tibetani, posedă: o practică ezoterică.

TOTUL are o ierarhie. În vârful piramidei stă Dumnezeu ca Atum Ra, entitatea generală, *Ens generalissimum*.

De la Dumnezeu în jos universul se clasifică în secții din ce în ce mai speciale, iar între polii acestei ierarhii, omul scolastic putea "să stabilească în fiecare clipă, asemenea unui navigator, gradul de longitudine, de latitudine și altitudine a poziției sale". După cum observă Leopold Ziegler în *Transformarea zeilor*...

ÎN PIRAMIDA aceasta datoria morală a omului este de "a se așeza cu umilință în locul ce-i revine de drept; totul, în univers, de la piatra inertă pînă la Arhanghel pare într-adevăr atins de dorința de a te situa în locul tău natural".

Ignațiu de Loyola. *Carte de exerciții*. Cochläus. *Stăpînii emoției umaniste* (Adversarul lui Luther). Generalul Ordinului Aquaviva (17 sec.): *Directorium in exercitia spiritualia*.

PUTEREA aceasta colosală a catolicismului de a se reînnoi, prin iezuiți, de a se ține în pas cu descoperirile științei... Putere ocultă.

PAPA Ioan al XXIII-lea ținînd rugăciuni de 1 mai maselor proletare. O ironie. Cel mai bine, principiul machiavelic scopul scuză mijloacele le-a convenit iezuiților. (Pascal îi demască violent în *Lettres provinciales*, făcîndu-se probabil că nu înțelege esențialul).

DIVERSE metode de a minți, de a ocoli adevărul. Două cazuri în care e permis să-ți înșeli aproapele. *Restricția mentală*, care înseamnă să răspunzi nu mințind de-a dreptul, ci trecînd sub tăcere o parte a adevărului, gîndind unele lucruri fără a le spune. Apoi, *amfibologia* care este o înțelegere a expresiilor cu două înțelesuri ca să-l derutezi pe cel ce te interoghează.

În ambele cazuri nu se exprimă nimic care să fie pe față contrar adevărului.

Din cauza aceasta, iezuiții exceptează cele două forme amintite de la interdicția generală.

IEZUIȚII se bazează pe etica lui Aristotel, mai pămînteană, o etică practică, accesibilă omului, potrivnică eticii de origine divină, ideală, a lui Platon.

E preferat Aristotel, deci. Ceea ce convenea spiritului iezuit *transigent* și înclinat să disculpe acțiunile oamenilor, judecînd omul după valoarea lui reală, existențială.

Concluzia la iezuiți: "moralitatea nu este un scop ideal transcendent, ci reglementarea și ordonarea virtuții accesibile omului".

CEEĂ CE este mai aproape de noi. Este finețea pe care nici o generalitate, - organizare socială, politică, religioasă, - nu o poate aduce în rezolvarea conflictului dintre regula generală, dezumanizantă, și regula particulară, logică, sentimentul uman transigent, aproximativ...

Dar cîte crime și cîtă violență să împaci o idee abstractă în acțiune cu adevărurile simple ale sufletului omenesc și ale vieții...

13 martie 1959

Alter-ego

AVENIT, cum ziceam, vremea, ca veritabilii și venerabilii noștri emnescologi, cîți vor mai fi fiind și nu se vor fi rătăcit printre manuscrisele poetului, cîți nu-și vor fi epuizat energia în delirul coral anual, să încerce să profite de poziția avantajoasă în care a împins progresul poeticii și semioticii literare - interpretarea de text. Sigur, primul gest pe care ar fi oportun să-l facă ar fi, cred, acela de a reciti cu atenție reînnoită, printre antume, dar mai ales printre postume, micile arte poetice implicite, explicite, fragmentare, dar și poeziile cu caracter autoscopic (în sens larg, nu strict psihiatric).

Proiectate mărit și într-o lumină venită din surse necunoscute generației lui Călinescu și Vianu, acestea ar putea oferi primele repere ale unui studiu modern dedicat modelului poetic eminescian. G. Călinescu a semnalat nu o dată recurența imaginilor hipnagogice și a insistat asupra elementelor și căilor care, contribuind la "extincția" conștiinței, pregătesc eul pentru reintrarea lui lentă în "cosmicul uter", în dinamica firii, în circuitul natural din care acel epifenomen (conștiința) l-a smuls cîndva, nefericindu-l. Există, cum se știe, printre "personajele" poemelor sale cîteva simpatizate tocmai pentru capacitatea lor de somnolare. Dar am fost mereu convins că în poezia refăcută de cîteva ori, în *Diana*, apare un adevărat alter-ego, un erou mitic în care Eminescu se regăsește într-o măsură mai mare decît în oricine altcineva. Este vorba de acel tînr și frumos păstor din Caria îndrăgit de

Selene și care, înfiorat de perspectiva îmbătrînirii, a obținut de la Zeus privilegiul de a dormi pe vecie spre a rămîne mereu tînr. Safo a vorbit, prima, despre dragostea lui pentru Lună, iar din alte izvoare aflăm amănuntul că păstorul era vizitat, noapte de noapte, de Selene sau de Artemis - Diana - în ipostaza ei selenară. Deși divers povestită și interpretată de mitografi, se știe cu exactitate că la vechii greci somnul etern al lui Endymion era proverbial. Rînd pe rînd, John Lyly (1587), Alessandro Guidi (1692), Metastasio (1720), Fontenelle (1731), John Keats (1818), inspirîndu-se din legendă, au prelucrat, în chip diferit, substanța ei poetică, dar au păstrat cîteva din însușirile misterioase ale celui tînr visător și timid, tainic adorator al zeiței nopților. Identificîndu-se cu Endymion, poetul nostru alege dintre atributele lui mitice pe acelea care se află - constatăm noi deloc surprinși - într-o relație evidentă, am zice într-un raport de tip metonimic - cu "cadrul psihic" și cu "cadrul fizic", cum ar fi spus Călinescu, ale idilei eminesciene. El se vede vegetînd sub puterea lunii, absorbit în reverie, legănat de glasul izvorului tremurător, mereu în așteptarea momentului în care conștiința pe jumătate ațipită, furată de oglinda mișcătoare a apelor, va închipui "din umbre moi" fantasmă și va da trup "prin lumina cea rarită" zînei lui "cu ochii mari, cu umeri goi": "Ce cauți unde bate luna/ Pe-un alb isvor tremurător/ Și unde păsările-ntr-una/ Se-ntrec cu glas ciripitor?/ N-auzi cum frunzele-n poiană/ Șoptesc cu zgomotul de guri/ Ce se sărută, se hîrjoană/ În umbr-adîncă de păduri?/ În cea oglindă mișcătoare/ Vrei să privești un straniu joc./ O apă vecinic călătoare/ Sub ochiul tău rămas pe loc?/ S-a desprimăvărat pădurea/ E-o nouă viață-n orice zvon/ Și numai tu gîndești aiurea/ Ca tînrul Endymion?/ De ce dorești singurătate/ Și glasul tainic de isvor?/ S-auzi cum codrul frunza-și bate/ S-adormi pe verdele covor?/ Iar prin lumina cea rarită/ Din valuri reci, din umbre moi/ S-apar-o zîna liniștită/ Cu ochii mari, cu umeri goi?/ Ah! acum crengile le-ndoaie/ Minute albe de omăt/ O fată dulce și bălaie/ Un trup înalt și mlădîiet/ Un arc de aur pe-al ei umăr/ Ea trece mîndră la viață/ Și peste frunze fără număr/ Abia o urmă a lăsat."

"Și numai tu gîndești aiurea", "Vrei să privești un straniu joc" sînt propoziții care trimit la postura tipic eminesciană a lăsării în voia legilor reveriei născătoare de povești. Ale reveriei în stare hipovigilă și nu ale visului de care au tot vorbit criticii sedusi de opiniile lui Călinescu referitoare la "natura onirică" a numeroase texte, la "roiul de visuri" care se împrăstie "dintr-atîta somnolență" în poezia lui Eminescu.

Paul Miron

Ocean

În șoaptă

INTORCÎNDU-MĂ în anii care au trecut spre limba maternă, am înțeles că aceasta a devenit o limbă criptică, o limbă în care mesajul e cifrat și numai dacă te plasezi pe aceeași lungime de unde poți descoperi ce ți se transmite. Fenomenul a fost deseori semnalat în diferite sectoare ale comunității. Petru Dumitriu descoperă și descrie în *Incognito* cu pricepere "vorbirea în bobote". S-a stipulat opinia că înțelesul vorbelor, tănuț, ar fi fost o formă de rezistență politică a condeierilor, că s-a creat un stil - să-i zicem "dizidențial" -, șarada a preluat locul pamfletului. Ceața care învăluia orice conversație, era un instrument al prudenței. Să nu ți se impute nimic! Reacțiunea avea diferite forme: una concluzivă, după sloganul unui poet oltean, "las-o încurcată!", alta, concesiivă, "nu zic bine?", remarcată la un lăutar genial care își măsura cuvintele și pe interlocutor din ochi, transformîndu-l într-o cutie de rezonanță ce hotăra curgerea melodiei.

Mai sofisticată era atitudinea doamnei B., o distinsă prietenă, căreia îi păstrez un afectuos respect. Ea începea să explice atitudini și evenimente, mai întîi cu o voce normală care însă, la pasaje periculoase, se prefăcea în șoaptă. De exemplu: "Ieri, șeful ăla mare a spus că... (și aplecîndu-se, șoptit, la ureche:) șop, șop, șop." O rugam să repete și ea repeta: "Șeful ăla mare a spus că... (același joc:) șop, șop, șop." Sau: "Știi ce a răspuns ea? (aplecîndu-se, șoptit, la ureche:) șop, șop, șop" îți încălzea trompa lui Eustache fără alte efecte. Și totuși. Plecai cu impresia că ești în posesia unor mari secrete, aflate dintr-o sursă sus de tot. A trecut multă vreme pînă ce mi-am dat seama că nobila doamnă nu producea nimic altceva decît o șoaptă fără noi-mă; astfel ea nu păcătuia cu vorba, fidelitatea ei față de stăpînire rămînea intactă.

Dar obișnuința a rămas și după '89. Ea a dospit cu predilecție în stăutul puterii. Cimilitura a devenit dis-

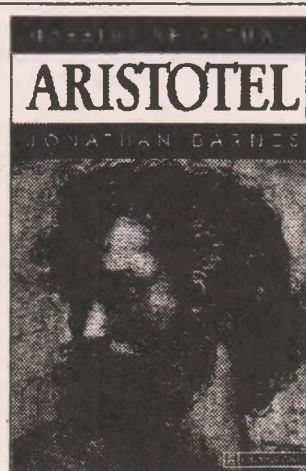
curs politic. De aceea nu mă mai mir, cînd aud într-un dialog întrebări și răspunsuri ca acestea: "Domnule ministru, se va scumpi benzina?" - "Poporul nostru a trecut prin multe vremuri de restriște. Tatăl meu spunea o vorbă înțeleaptă, că cine se scoală de dimineată..." Sau: "Domnule ministru, care sînt relațiile noastre cu rușii? Ce v-a spus trimisul de la Moscova?" - "Am luat micul dejun împreună, a plouat și n-a mai plouat. Bunicul avea o vorbă, că cine se scoală de dimineată..." - "Intrăm în NATO?" - "Munții noștri sînt bogați în păduri. Bunica avea o vorbă - cîmpul alb, oile negre..."

Distinsa mea prietenă o să se bucure să afle că ea pare să aibă cei mai mulți moștenitori. Rostirea a rămas "secretoasă" și, dacă șoapta ei nu spunea nimic, contemporanii noștri nu spun nici afit.

Veșnica reîntoarcere la Aristotel

"MIȘCAREA circulară, adică mișcarea cerurilor pare a fi eternă... Din cauză că toate cele ce se mișcă într-un cerc mișcă întotdeauna altceva, mișcarea acestora trebuie să fie și ea circulară - de pildă... soarele se va mișca în acest fel; și pentru că așa se întâmplă, anotimpurile trec prin existență ca printr-un cerc și se întorc apoi la sine". Câte concepții filozofice, discipline, teorii și noțiuni

Jonathan Barnes, *Aristotel*. Traducere de Ioan-Lucian Muntean. Editura Humanitas, București. 154p., f.p.

se revendică dintr-un singur citat din *De generatione et corruptione*? Fagurele de idei aristotelice conține aproape toate începuturile - teorii despre cauzalitate și conexiuni, despre dialectică și principii mecanice, noțiunile de timp și spațiu, finit și infinit... Manualele școlare pentru aproape toate materiile îl citează, în ordine cronologică, întâi pe Aristotel. Fiindcă elevul lui Platon și profesorul lui Alexandru cel Mare n-a fost numai posesorul unei uriașe gândiri abstracte, ci și un neobosit colecționar de fapte și informații dintr-o multitudine de direcții. Savant remarcabil și filozof profund, Aristotel a fost perceput încă din antichitate (Suda) ca un "scrib al Naturii care și-a înmuiat penița în Gândire". Lucrările sale aparent științifice sunt evident filozofice, încercând să ajungă la adevărul ascuns în lucruri. "Nu există o graniță bine delimitată între lucrurile vii și nevii": iată o primă axiomă a unității materiei și universului, argumentație pentru susținătorii panteismului, ai infinității universului, pentru matematicienii ce au introdus semnul plus și minus infinit. Intuitive afirmații ale marelui savant antic au fost demonstrate de naturaliști abia în epoca noastră (de pildă, modul de înmulțire al caracatiței sau fenomenul de partenogeneză).

"Prințul filozofilor" n-a fost un trăitor în turnul de fildeş. Viața l-a silit să bată multe ținuturi și localități, varii domenii ale cunoașterii. Modest (nu-i păsa de inscripțiile laudative în cinstea lui) a dat un aer impersonal operei sale, ca și cum ea ar fi creată din adevă-

ruri ultime, doar constatate, nu create și descoperite. N-a pregetat să adune "constituțiile" cetăților, să publice liste de învingători la întrecerile olimpice și mai ales conferințe despre teoria politică (opt cărți), arta retoricii ș.a. Era convins că acela care vrea să depășească statutul de *zoon politikon* nu poate fi decât zeu sau semizeu, ori fiară. Nu știm dacă Aristotel a fost o natură ironică, însă multe din amănuntele legate de viața animalelor, selectate de el, au un aer parabolic și se potrivesc în... politică (de pildă, bizonul european - poate zimbrul - se apără de ogari prin expulzarea dejectiilor...)

Volumul lui Jonathan Barnes (profesor la Balliol College, Oxford, autor și al unei lucrări despre presocratici) beneficiază nu numai de o bună traducere (Ioan-Lucian Muntean), de note referitoare la ediții aristotelice românești, ci și de o bibliografie selectivă în care traducătorul a inclus cele mai importante scrieri din sfera studiilor aristotelice apărute în România, comentarii antice și medievale la Aristotel, studii accesibile cititorului român. Marele lor număr l-ar uimi astăzi pe filozof, care, socotind crearea sistemelor "mai mult descoperire", afirmase: "Deoarece în doar câțiva ani s-au făcut mari progrese, filozofia va fi complet încheiată în foarte scurt timp". Peste douăzeci și două de secole, Hegel credea la fel...

Dreptul la nemurire

ÎNTRE comentarii convinși că lui Aristotel îi revine "ultimul cuvânt al filozofiei grecești" se numără și Adriano Tilgher. Cel puțin în ceea ce privește nemurirea. Sufletul, reîntorcându-se la spiritul pur, la divinitate, nu are parte de nemurire personală. Spiritul supraviețuiește, dar fără a mai păstra memorie și conștiință. Dacă pentru Homer el este dublul ascuns în omul viu, pentru ionieni - izvorul oricărei mișcări, principiul cosmogonic care după moarte se integrează în sufletul universal (Democrit: fragment din totalitatea fluidului de foc), dacă pentru orfici sufletul, ieșind din trupul-mormânt, intră în alte trupuri după un timp de pedeapsă în Hades (mântuirea fiind posibilă prin ascetism), dacă pentru Empedocle acest Hades e chiar pe pământ iar platonismul (traducerea în termeni filozofici a teologiei și teozofiei orfice) crede în salvarea sufletului purificat de filozofie, Aristotel a îndepărtat, apăsător, ideea de nemurire individuală. "Apărată de un filozof cu geniul și resursele artistice și dialectice ale lui Platon, ar fi fost de așteptat ca doctrina imortalității individuale să fi pătruns în inima speculației grecești pentru a nu mai ieși niciodată". Dar nu a fost așa. "Nemurire, dar nu a individului, ci a zeului sau, mai exact, a divinului care se află în el". Nu a fost așa până la creștinism - ai cărui mistici au re-

Adriano Tilgher, *Viața și nemurirea în viziunea greacă*. Traducere de Petru Creția. Editura Univers enciclopedic, 1995, 131 p. Lei 3500.

iterat dreptul la nemurire personală.

Expresia civilizației grecești, consideră Adriano Tilgher, este mitul Veșnicei Reîntoarceri (personificat de pasărea Phoenix) - "tot așa cum civilizația capitalistă s-a exprimat pe deplin în mitul progresului ilimitat". Dualismul ființă/neființă a dus la ciclicitatea timpului. Neființa (materia), neînstare să realizeze în sine pe deplin caracterul absolut al ființei, încearcă să o imite rotindu-se în cerc. "Veșnica Reîntoarcere este dovada că eternitatea există cu adevărat, nu este o vorbă deșartă și de vreme ce *ab aeterno* ființa absolută și principiul neființei și al materiei stau față în față, *ab aeterno* roata nașterii și a morții se rotește în jurul ei înseși, *ab aeterno* lumea trece și iar trece, veșnic, prin aceleași stări". Pentru sufletul grec, divinitatea înseamnă perfecțiune imobilă și inactivă, supremă determinare și limitare. Infinitul (atribut esențial al divinității la moderni) e socotit de greci prin excelență antidivin, haos și multiplicitate a tenebrelor, departe de beatitudinea, "lumina neclintită a ființei absolute". Lipsindu-le dorul de nemărginire, grecii au drept artă relevantă a esenței lor sculptura, așa cum modernii se recunosc în muzică.

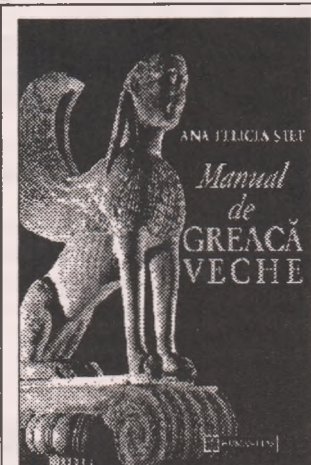
Iminența distrugerii vieții de către întâmplare sau destin (baza tragediei antice: catastrofa care nu poate fi evitată nici când e prevestită) i-a marcat pe eleni (Herodot: "Omul nu este decât întâmplare"). Totuși nu a instalat pesimismul (durerea de a trăi fiind înfruntată cu dârzenie). Ajunge să fie curățat sufletul de "crusta de noroi a lumii sensibile" pentru a regăsi perfecțiunea, care nu e un har, ci un dat natural. Morala grecească indică asceza, cumpătarea, păstrarea măsurii ca soluție de întremare a zeului din om. Până la Aristotel, fericirea părea echilibrul interior/exterior; postaristotelicii au îndemnat la asceză și chiar retragere din societate, însingurare, pentru a izbuti să realizeze calmul, nebulburarea, imobilitatea și permanența. Chiar hedonistul Epicur avea devisa "Trăiește neștiut!".

Credința și speranța (aduse abia de creștinism) au lipsit acestei civilizații a Destinului. Iubirea, resimțită cu intensitate și violență, era doar un pătimaș strigăt al nevoii de posesiune (Sappho: "Tremur și fiori mă străbat și abia mai răsuflu, / mută și palidă..."). Iubirea cunoaște la rândul ei Veșnica Reîntoarcere. După moarte se va întoarce sufletul îndrăgostit "în abisul obscur și inform al divinității impersonale", nu va avea parte, nici măcar el, cum spun misticii creștini, de nemurire individuală?

"Acela asemenea zeilor"

CINE vrea să deguste versul din Sappho mai sus citat în original (*trómos, dé paisan ágrei, chlorotēra dé poías, emmi* - "tremurul mă cuprinde întreagă, sunt mai palidă - clorotică, ar zice un Călinescu - decât iarba") va avea, studiind manualul de greacă veche al doamnei Ana Felicia Ștef, recent apărut la Humanitas, să descopere întregul poem (Lecția 49. Titlu adăugat: *Kenos isos theōisin* - "Acela asemenea zeilor"). Merită să învețe omul grecește nu numai ca să înțeleagă termenii lui Aristotel, dar și ca să afle sunetul inegalabil al poeziei grecești. În cazul de față, poemul este atât de irezistibil, încât Catul a furat în *Carmen 51* (pentru Lesbica) aproape trei sferturi, și încă se mai plângea de lenevie (*otium, acel dulce far niente*, care te face să te îndrăgostești și să n-ai parale, *otium opus* lui *negotium*...).

Manualul de greacă veche al doamnei Ana Felicia Ștef este indispensabil celor care vor să cunoască "miracolul grec", studenților (patru ani de studiu!), dialecticienilor, filozofilor, literaților. El apare după o lipsă de un sfert de veac, oferă șazece de lecții (primele zece, cu eliminarea pasajelor dificile) din ce în ce mai amănunțite. Explicații la text, gramatică, lămuriri despre realitățile lumii eline, teme și exerciții, alături de sfaturi înțelepte: "Greaca veche se învață prin vârful condeiului; când

Ana Felicia Ștef, *Manual de greacă veche*. Editura Humanitas, București, 1996, 496 p., f.p.

rostim cuvintele și paradigmele flexiunii, și e bine să le rostim cu voce tare, mâna să le scrie concomitent pe hârtie". Ferice

de tinerii trăitori într-o lume cu elan pentru greaca veche!

Un Tomis postmodern

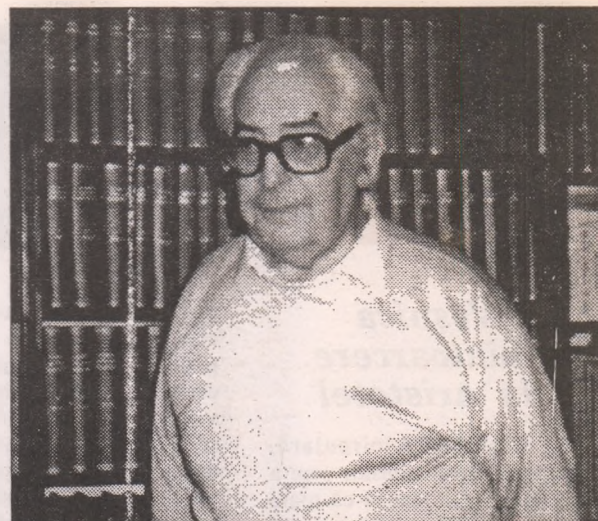
ROMANCIERUL austriac Christoph Ransmayr, n. 1954, devenit celebru în 1988 pentru romanul *Ultima lume* (rescrierea postmodernă a exilului lui Ovidiu la Tomis) este și el, în mod evident, beneficiarul unei temeinice formații clasice (în gimnaziile austriece se studiază greaca și latina câte cinci ore pe săptămână). Așa cum recunoaște chiar autorul, mare număr de citate - ca atare sau prelucrate - sunt extrase din *Metamorfozele* lui Ovidiu, conferind textului ceea ce Mircea Ivănescu numește "sompțuozi-tate". Traducerea poetului român este excepțională, la fel sunt interpretările parabolice pe care Mircea Ivănescu se străduiește să le găsească acestui compozit care poate părea special în lumea de limbă germană, dar ușor depășit în aceea

Christoph Ransmayr, *Ultima lume*. Traducere și postfață de Mircea Ivănescu. Editura Univers, București, 1996. 231 p. Lei 4500.

franceză. N-aș aminti decât *Gloria Imperiului* de Jean d'Ormesson, care recrează un imperiu al tuturor timpurilor, al efemerului și trecerii. Tărâmul de mare unde tânărul Cotta aleargă să-și regăsească exilatul prieten Ovidiu este un amalgam al tuturor timpurilor, nelipsite fiind aluziile la dictatura românească (sărma ghimpată, cenzură, "cultul personalității", poliști călare, moloz, cruzimi, filmări secrete, săracie, tarabe balcanice unde se vinde piatră acra și nuga etc.) Avatarurile și suferințele Poetului exilat în afara lumii civilizate. O lume aspră dar având avantajul Miracolului: personaje misterioase, suflete strălucitoare. De pildă, celebrul cioban al plaiurilor mioritice (despre care Cioran spunea că e un Herodot) poartă în viziunea lui Ransmayr o glugă de ochi: "Ciobanul purta pe umeri un bulgăre făcut din gene, pleoape, glande lacrimale și pupile, în care lumina de argint a steluțelor se oglindea și se spărgea, un bulgăre care clipea, privea, contempla jur-împrejur..." Prin toți acești ochi scriitorul ascultă istoria.

ALF LOMBARD

Alf Lombard în biblioteca sa românească, Lund, 1986

SCRISOAREA Yvonnei Lombard ne anunță o veste tristă: tatăl ei, eminentul romanist și românist Alf Lombard s-a stins din viață la 1 martie și a fost înmormântat la cimitirul Nord din Lund la 22 martie... De altfel, încă de dinainte de Crăciunul 1995 - în ultima sa scrisoare - profesorul ne mărturisea, cu luciditate sa franceză, că nu se simte prea bine și că, dacă nu va mai fi, vom fi înștiințați de fiica sa, căreia i-a lăsat adresele unor prieteni din străinătate...

Am avut privilegiul de a-l cunoaște pe Alf Lombard - prin intermediul prietenului său de o viață, neuitatul nostru profesor Alexandru Rosetti - de mai bine de 40 de ani. Am participat, alături de el, la Congrese sau Colocvii de lingvistică și am "colaborat" cu el atunci când mi-a cerut să-i citesc manuscrisele a două cărți. În 1968 am avut ocazia să lucrez împreună cu profesorul la Universitatea din Lund unde am fost invitată să țin un curs de istorie a limbii române. Aduag aici vizitele sale - secrete, în anii negri ai ceaușismului! - acasă, la București și, după aceea, la Paris, în exilul pe care îl înțelegea nu fără tristețe; l-am întâlnit și în căldura căminului său din Lund alături de soția sa, Eva, și, în fine, ne-am plimbat, în 1992, la Paris, pe Boulevardul Saint Michel, împreună cu fiica sa Adrienne, pe care a avut durerea să o piardă în 1994. I-am fotografiat pe amândoi în fața liceului unde tatăl lui predase germana ca și, vis-à-vis, în fața casei sale natale.

Alf Lombard s-a născut la 8 iulie 1902, la Paris, în plin cartier latin, pe Boulevardul Saint Michel nr. 89: era fiul unui profesor francez (așa se explică numele său pur franțuzesc) și al unei mame suedeze (de aici prenumele său). Mama sa, pe care o evoca adeseori cu duioșie, a fost aceea care i-a călăuzit drumul formativ, i-a cultivat bilingvismul franco-suedez și după ce, rămasă de timpuriu văduvă, în grele condiții materiale, s-a întors în Suedia. Aici a studiat, la Uppsala, spaniola și italiana, dar, surpriză!, tânărul Lombard, la 20 de ani,

adaugă acestor limbi - învățând pe cont propriu - și româna, unica reprezentantă a romanității în Orientul Europei. Rezultatul cercetărilor sale din Suedia și de "pe teren", din România, nu a întârziat să apară: în 1935 și-a publicat la Uppsala *La prononciation du roumain*, lucrare temeinică, neînlocuită până astăzi în literatura de specialitate. Au urmat, pe lângă numeroase articole care au impus numele lui Alf Lombard în lumea filologică prin profunzimea analizelor și prin siguranța metodei, o serie de opere de bază privind româna. Cea mai însemnată dintre ele este, de bună seamă, *Le verbe roumain. Etude morphologique* în două volume (I, 1954, Lund; II, 1955, cu un total de mai bine de 1200 de pagini!) în care este examinată flexiunea verbală românească: apar aici, sub lupă, caracteristici morfologice pe care lingvistica românească, din "interior", nu le relevase.

În 1973, rod al experienței sale didactice, publică prima "gramatică a limbii române" în limba suedeză: *Rumänsk grammatik* (Lund). Alf Lombard o dă la lumină apoi și în franceză: *La langue roumaine. Une présentation* (Paris, 1974), cu un titlu modest care ascunde valoarea ei: este cea mai bună descriere sintetică a limbii române. În această lucrare, astăzi celebră în Universitățile Europei - apare clară opinia autorului despre limba română ca avînd o "triplă însemnatate", științifică, pragmatică și literară: fără a cunoaște româna, lingviștii nu-și pot face o idee cît de cît completă despre ce a devenit latina în zilele noastre, fără ea nu se poate comunica direct cu cea mai mare națiune din Sud-Estul Europei, iar necunoașterea ei îi privează pe cercetători de contactul cu una din marile literaturi europene actuale.

În 1981 a apărut la Editura Academiei din București, tot în limba franceză spre a-i facilita circulația. *Dictionnaire morphologique de la langue roumaine*, scris în colaborare cu regretatul Constantin Gîdei. Acest volum reprezintă o nouă tate pentru lingvistică, în perspectiva con-

cepției și a rigurozității. "Dictionarul", împreună cu *La langue roumaine. Une présentation*, se află în bibliografia obligatorie a oricărei Facultăți cu o secție de română, acolo unde studiul limbii noastre nu se reduce numai la nivelul strict practic, ci tinde spre orizontul superior, al cercetării.

Profesorul respectat din Lund se obișnuise a nu lăsa nimic din subiectele tratate în afara unei examinări amănunțite. Problemele urmărite de el erau întoarse pe toate fețele pînă la epuizarea argumentelor pro și contra. Un singur exemplu recent. Acum cîțiva ani, solicitat de Academia Română din București, Alf Lombard nu a pregetat - la 90 de ani - să se aplece cu interes asupra mult controversatei chestiuni a ortografiei limbii române, trasîndu-i istoricul în articolul *Despre folosirea literelor ă și î* (*Limba română* 10/1992, p. 531-540) care se încheie astfel: "Eu personal votez, în concluzie, pentru statu-quo. Totuși mă bucur că am avut ocazia să studiez aici problema întreagă, sub diferitele ei aspecte". Cuvintele subliniate de noi nu constituie oare o dovadă a spiritului său științific mereu viu? Alf Lombard a fost totdeauna prezent cu toate armele cercetării detaliate, cu o deosebită prospețime intelectuală. Atent, pînă la sfîrșitul vieții, la eventualitatea unei "pierderi" a structurilor corecte în română, se interesa și în ultimele-i scrisori de starea cunoștințelor sale de română: din timp în timp ne întreba, anxios, deși vorbea și scria impecabil româna: "Spuneți-mi, vă rog, cum vă pare româna mea, judecînd după scrisorile mele? fac greșeli? stilul este oare curgător sau apare tradus?" (2-5-95).

Alf Lombard și-a văzut încoronate eforturile: a fost ales membru de onoare al Academiei Române, a primit titlul de Doctor honoris causa al Universității din Cluj-Napoca, iar la împlinirea vârstei de 65 de ani i-au fost oferite *Melanges de philologie* (Lund 1969) în care, alături de nume din spațiul lingvisticii internaționale, au semnat articole nu mai puțin de

10 compatrioți de-ai noștri. Dar ceea ce a "construit" Alf Lombard, timp de 70 de ani din îndelungata și bogata sa viață, în special pentru lingvistica românească, este infinit mai prețios decît ceea ce i s-a dăruit. Alf Lombard a inaugurat, din 1936 (vezi *Amintirile* sale din *Secolul 20*, 355-357, 1995, p. 241-260), la Uppsala, cursul de limba română, o premieră absolută pentru Suedia. A creat, din 1938, catedra de limba română a Universității din Lund unde a predat 31 de ani și a organizat o vastă bibliotecă la Institutul de limbi romanice condus de el. Se poate afirma, fără umbră de tăgadă, că Alf Lombard a ridicat, în lumea occidentală, un adevărat monument dedicat limbii române prin activitatea și prin opera lui. Ar trebui să nu uităm nici că, avînd avantajul de a figura printre personalitățile ce puteau face propuneri pentru premiul Nobel, a încercat să promoveze pentru înalta distincție scriitori români. Autor al lapidarei și memorabilei "formule" după care "limba română este al patrulea picior al mesei romanice", Alf Lombard s-a identificat cu centrul de românică de la Lund. Chiar și după pensionare, el a continuat să anime cercetările de română; într-un interviu publicat în paginile revistei noastre (nr. 11/1994, p. 15) amintește despre faptul că, în acel moment - avea 92 de ani! - conducea trei teze de doctorat în specialitatea "limba română".

Prin dispariția lui Alf Lombard lingvistica a pierdut un mare savant. Noi, românii, am pierdut un maestru și un devotat prieten și slujitor al limbii, al culturii noastre.

Florica Dimitrescu

Un aspirant bolivian la Premiul Nobel:

Guillermo Riberos Tejada

PERSONALITATE de primă mărime a liricii latino-americane, cunoscut om politic și diplomat, Guillermo Riberos Tejada s-a născut în Bolivia, în La Paz, la 25 decembrie 1934.

După romanul de debut, *La Pasión de Santos Laura* (distins cu mențiunea de onoare decernată de Deutsche Verlag Anstalt, în 1959), scriitorul se dedică poeziei, publicînd în capitala Columbiei, Bogotá, la "Arte Editorial", în colecția "Pensadores latino-americanos", volumele de poeme *Anfora de Signos*, *Astrolabios del Tiempo*, *Antología Poética*, *Libri de la Cantáfora*, în anii 1987, 1988, 1989, 1990.

Intrunind aprecieri elogioase din partea criticii literare din America Latină și din Europa, opera sa este desemnată de Academia Columbiană de Litere și Filosofie să concureze la Premiul Nobel pentru Literatură.

Ultimul volum, publicat în 1993 la Fondo Editorial de Cultura "El Gato Cimarrón" din La Paz, se intitulează *Entre el Pez y la Luna* (Între pește și lună), sugerînd dubla tentație a sufletului poetic spre Adânc și spre Înalt.

Prezentăm cîteva poeme din acest volum, a cărui versiune în limba română se află în curs de apariție la Editura Eminescu.

Pentru Ea

Este o femeie albastră,
cu privire roșie.
Are plete de aur
și gură de nuanță surăsului.
Uneori, când vorbesc cu ea,
îmi pare un pește
care-mi șoptește în limba
talazurilor

dorind să mă poarte spre mare;
dar mă tem să mă las purtat
pentru că nu știu să înot și aș
pieri.

Mai ales la despărțirea de ea,
simt atîta nerăbdare s-o revăd
încît când ne vom întâlni iarăși
mă voi înălța pînă unde va

dori ea
fără teamă de moarte
adică voi trăi.

Patria mea

Patria mea este fiica Soarelui
Purcede din el prin spice
de grâu.

Acolo unde nimeni nu-și
imaginează
începe strălucirea ei.
Verzi, ocri, ocri, verzi
sunt ochii ei infiniți.
Poartă marea în venele ei
care izvorăsc din piscuri
semețe.

Cu puterea culorilor
va tășni sîngele ritmului ei.
Condorii și jaguarii
sunt fiii ei primitivi.
Când plutește în cristalul
care viază înlăuntrul râului,
ca să se audă pînă în vale
cîntecul ei de bărbat și copil,
o dată cu mireasma pădurii
ajung freamătul și trîlurile.
Ca să se încarce de lumină
ea urcă pînă dimineața
și cu brațele-i de bronz
veghează cărările destinului.
Roșii, galbene, verzi
sunt meleagurile andine.
Verzi, galbene, roșii
Pădurile, văile și piscurile ei.
Patria mea este fiica Soarelui

Purcede din el prin spice
de grâu.

Chimborazo

Acvilă siderală.
Rocă de zbor
care în zori ajunge
până la cer
de la imensa caravană andină
de Titani în drum spre
Eternitate.

Abruptă, de la mare,
geometria escaladează
piatră cu piatră, zbor cu zbor,
până izbutește, în cosmos,
să-și învingă limitele reflexului.
Vis de libertate.
Glas al liniștii.
Diamant și malachit.
Sol al timpului,
pe care Bolívar l-a răzbunat
cu sînge
pentru viitorul nostru ales.
Înger de lumină.
Operă a vreunui Zeu neîmplinit,
al cărui trup imaterial exaltă
delirul care inspiră
imperfecțiunea.

Prezentare și traducere de
Doina Mandaj

O problemă controversată

◆ Politologul și istoricul timișorean Victor Neumann este prezent în revista "Neue Welt" din Viena cu un amplu articol intitulat *Evreii din Europa Centrală și de Est în comunism*. Controversată tocmai pentru că e puțin cunoscută, istoria evreilor români poate fi abia astăzi dezvăluită și discutată în întreaga ei complexitate. Obişnuitele acuze și obişnuitele scuze legate de acest subiect sînt amintite de Victor Neumann fără mînie și fără părtinire, cu unica dorință de a limpezi apele tulburi ale istoriei.

Eminescu în grecește

◆ La Toronto a apărut în limba greacă, în traducerea și prezentarea lui Christos Ziatas, o plachetă conținând poezii

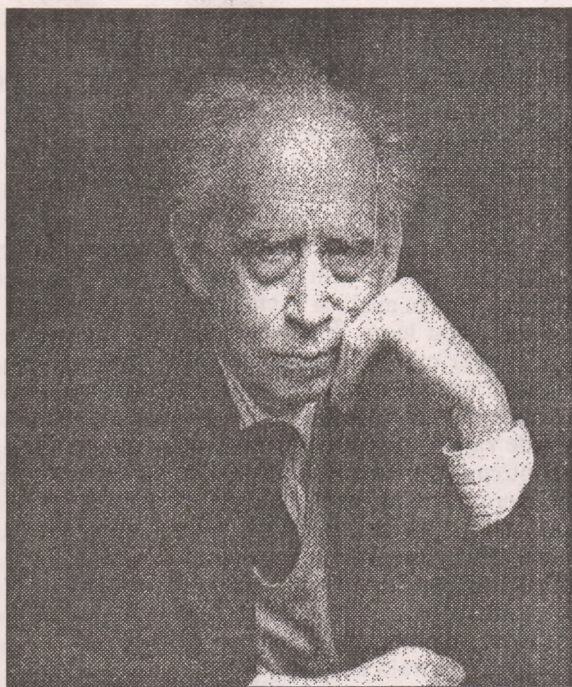

mul *Împărat și proletar* de Mihai Eminescu. Traducătorul pregătește o amplă selecție din opera eminesciană, prevăzută să apară în Grecia. De asemenea are în proiect traducerea *Psalmilor* lui Argehi.

Quasimodo-cartoon

◆ Numele: Quasimodo. Vîrsta: 165 de ani. Dar încă plin de viață, de vreme ce e protagonistul încă unei ecranizări, de data aceasta un film de animație produs de studiourile Disney. "Vocile" aparțin unor staruri precum Tom Hulse și Demi Moore iar din publicitatea premergătoare premierei putem să deducem ce-a mai rămas din celebrul roman al lui Victor Hugo: "Frumusețea Catedralei Notre-Dame și a străzilor Parisului, prezentate de-a lungul unei trame bogate, în care se întrec firul de aur al aventurii, cu acela al poveștii de dragoste și cu umorul..." (două dintre figurile ornamentale ale fațadei catedralei se numesc Victor și Hugo și discută în contradictoriu). S-ar putea ca în Franța (unde e programat abia la sfîrșitul anului), filmul să contrarieze susceptibilitățile apărătorilor culturii franceze.

Poetul

◆ La 81 de ani, florentinul Mario Luzi, unul dintre marii poeți ai acestui secol, își continuă dialogul cu invizibilul, ca în toată opera sa, compusă din numeroase volume de versuri, teatru poetic, eseuri și proză. "Mi-e imposibil să-mi fac autoportretul - mărturisește el. Nu m-am văzut niciodată într-o oglindă, ci mai curînd pe o suprafață în mișcare, precum aceea a unui torent, mereu transformată [...] Am scris într-un poem: «Vocea care mă călăuzește se divide în atîtea voci». Nu realitatea e cea care își are dinainte cîntecul. Versul, înjghebîndu-se, dibuie forma realității, muzica, adevărul ei. Realitatea nu e niciodată un dat, ci un scop de atins".

CD-ROM documentar

◆ Cu ocazia împlinirii a 50 de ani de cînd Premiul Nobel a fost acordat poetei din Chile Gabriela Mistral (1889-1957), guvernul acestei țări a editat un CD-ROM ce reunește documente despre viața și opera laureatei din 1945. Originalitatea discului constă în posibilitatea de a se

scoate pe imprimanta computerului întregul lui conținut. Cotidianul argentinian "Pagina 12" apreciază această inițiativă care deschide calea realizării unui produs asemănător, conținînd ansamblul operei altui poet chilian laureat Nobel 1971 - Pablo Neruda.

Schönberg - pictor

Muzeul de Artă Modernă din Paris. În imagine - un autoportret din această expoziție.

Evreii în Europa

◆ În cartea *O diasporă pe cale de dispariție: evreii în Europa după 1945* (Ed. Hamish Hamilton, 1996), istoricul britanic Bernard Wasserstein susține că, în secolul următor, evreii din Europa nu vor mai fi un grup etnic cultural identificabil. Ceea ce nici Hitler, nici antisemitismul nu au reușit - se va realiza prin slăbirea atașamentului la religia mozaică, scăderea

dramatică a natalității (dacă în a doua jumătate a sec. XIX familiile de askenazi cu peste zece copii erau frecvente, azi ele au doar doi-trei copii) și căsniciile mixte. Cifrele pe care le dă istoricul sînt grăitoare: în 1964 evreii din Europa erau 3,1 milioane, în 1994 numărul lor scăzuse sub 2 milioane și diminuarea continuă în ritm accelerat.

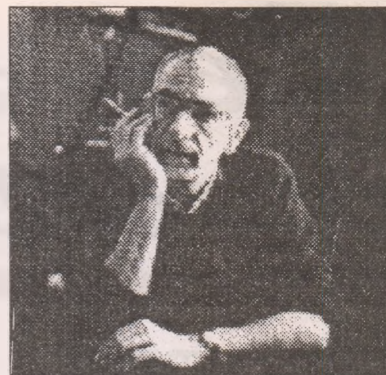
Kieslowski

A MURIT un mare cineast al secolului XX: Krzysztof Kieslowski.

S-a născut la 27 iunie 1941 la Varșovia. A absolvit Școala de film și televiziune din Lodz. A realizat filme documentare, filme de televiziune și cîteva filme de ficțiune care vor rămîne în istoria cinematografului.

Deși în Polonia era de mulți ani un regizor reputat (incomod și interzis, în repetate rînduri, pentru "privirea critică dură asupra societății poloneze"), Kieslowski a cucerit notorietatea internațională abia în 1979, cu *Amatorul*, o parabolă ironică a destinului unui cineast față cu conformismul social și politic.

Filmele lui Kieslowski iradiază o stare de concentrare, de neliniște creatoare; sînt operele unui cineast obsedat să exprime, prin film, ceva altfel inexprimabil. Puțini cinești ai secolului au reușit, într-o asemenea măsură, să afirme capacitatea cinematografului de a atinge echilibrul artistic ultim: cel al sensurilor generale. Magistral, în acest sens, rămîne faimosul *Decalog* (1988-89), ilustrînd, pe calea unei "metafizici a banalului", ecoul celor zece porunci în spiritul lumii moderne.

Chiar dacă trilogia *Trei culori* (*Albastru* - '92, *Alb* - '93, *Roșu* - '94) i-a adus lui Kieslowski un Leu de aur (1992) și un Urs de argint (1993), statura acestui cineast profund și original n-a fost percepută, deocamdată, în istoria filmului, la înălțimea bine meritată. Timpul o va face.

Criticii l-au putut auzi pe Kieslowski, la conferințe de presă, povestind cum își dorea să renunțe la cinema și să se retragă într-un sat, undeva în nord-estul Poloniei, unde avea o casă - ca să scrie, să taie lemne și să trăiască în liniște și pace. Nimeni nu-l credea, atunci. Și iată că s-a retras, acum, mai devreme decît ar fi crezut cineva, în liniștea altor cîmpii, unde, spre deosebire de filmele sale, nu e nici durerea nici înfrîntarea. (E.V.)

Figură emblematică

◆ "Magazine littéraire" din martie publică o lungă convorbire pe care Jean-François Duval a avut-o recent cu Allen Ginsberg (în imagine), despre legenda generației *beat*. Kerouak e mort, Burroughs - foarte bătrîn, iar Allen Ginsberg - care va împlini în iunie 70 de ani și al cărui poem-șoc *Howl* a revelat în 1956 mișcarea *beat* în tregii Americi - a rămas ultimul moștenitor activ al unei legende care renaște, figura ei emblematică. Interviu e destul de șocant, Ginsberg vorbind deschis despre homosexualitatea sa, despre droguri, al căror adept este, despre meditația

budistă pe care o practică zilnic, despre moarte... El spune că "mișcarea beat" este o halucinație psihedelică a mass-media, un stereotip ce le-a fost lipit, - Kerouak, Burroughs și el fiind fiecare un scriitor singular: primul prin entuziasm romantic, al doilea prin critica hiperinteligentă a statului-politist care controlează spiritul, al treilea - prin candoare. De aceea ei sînt capabili să emoționeze încă tinerele generații.

Lewis Carroll - inedit

◆ În aprilie e anunțat la ed. Constable & Constable volumul *Rediscovered Lewis Carroll Puzzles* ce reunește problemele și jocurile inventate de autorul celebrei *Alice...* pentru copiii pe care voia să-i învețe logica și matematica. Descoperite în arhive de curînd, aceste manuscrise inedite poartă marca autorului, scrie "The Times", care dă în avanpremieră și un exemplu de "problemă": "Dacă o pisică ucide un șoarece într-un minut, cît timp îi va trebui pentru a ucide 60.000 de șoareci?" Și răspunsul lui Lewis Carroll: "Inutil să socotiți. E foarte probabil că șoarecii vor omorî pisica". În imagine, Lewis Carroll și cîteva din micii săi prieteni.

un radio actual

în fiecare zi, de luni până vineri, puteți audia la Radio Total, între orele 22,00-24,00

TALK-SHOW-uri LIVE

FM 94,2 MHz

RADIO TOTAL

Luni:	Față în față cu vecinul	Irina Corbu
Marti:	Căinele de pază	Cornel Nistorescu
Miercuri:	Punct și virgulă	Carmen Bendovski
Joi:	Fiți întreprinzători	Adrian Dumitru
Vineri:	Taxiul de noapte	N.C. Munteanu

Revista revistelor

Numere tematice

Numerele tematice presupun o elaborare mai lungă, o modificare a arhitecturii specifice a revistei în funcție de lungimea și numărul materialelor și, nu în ultimul rând, riscul unei anumite monotonii neconforme cu orizontul de așteptare al cititorului de periodic. Mai nerăbdător acesta, mai dornic de varietate decât acela al unui volum cumpărat special pentru interesul temei. Formula adoptată de "Dilema", de a rezerva temei săptămânale câteva pagini, în diverse genuri publicistice vii - scurt eseu, interviu, sondaj de opinie etc, restul fiind rubrici ce dau personalitate revistei - este un succes tocmai fiindcă împacă obișnuința cu dorința de nou. Este ca și cum, într-o casă ai întâlni, printre îndrăgite persoane familiare, și oaspeți-surpriză. ♦ Sigur că trebuie avut în vedere publicul fiecărei reviste. "Euphorion", de exemplu, e adresată artiștilor și fin-cunoscătorilor de artă iar "Echinoc" e concepută în primul rând pentru studioșii domeniilor umanistice și de graniță. Fiecare dintre numerele lor tematice sînt memorabile și de fapt redactorii acestor publicații nu fac gazetărie culturală (inevitabil perisabilă). Doar formatul e de gazetă, substanța e a unor antologii de păstrat în bibliotecă, de recitat. ♦ Cronicarul, după cum am mai spus, e un personaj colectiv. În numărul trecut, unul dintre capetele sale a lăudat global *EUPHORIIONUL* 58-59-60 dedicat Veneției. Alt cap revine acum din nevoia de a adăuga și câteva nume din sumar, cu contribuții inteligente, subtile, uneori spectaculoase. Norman Manea, Mihai Ursachi, Mircea Muthu, Adrian Popescu, Emil Hurezeanu, Ion Mureșan, Ruxandra Cesereanu, Alexandru și Ovidiu Pecican, Laszlo Alexandru, Justin Panța, între alții, conturează fiecare altfel ideea de venețianitate, un topos agonice și carnavalesc, văzut prin Thomas Mann, Henry James, Ezra Pound, Eminescu, desigur, dar și prin propria

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin G.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediție. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

putere de fantazare. Toate scrise afît de bine, cu atîta talent, rafinament cultural și inventivitate încît e păcat să aibă soarta efemeră a articolului de revistă.

♦ Tot un topos, Banatul, e tema numărului 2 din *ORIZONT*, continuînd seria inițiată cu un deceniu în urmă și concretizată sporadic sub genericul *Topos și identitate*. Fiindcă Timișoara și Banatul au suscitât din 1989 încoace un interes extraordinar și fiindcă despre ele au apărut în ultimii ani, multe cărți, revista a organizat o dezbatere cu titlul *Identitate, memorie*. Discuția liberă (din care e publicată în acest număr o primă tranșă), a luminat fațete diferite ale temei: dimensiunea individualizatoare în spațiul românesc a Banatului și deschiderea spre matricea lui de europenitate (Adriana Babeți); raportul dintre provincia izolată din lipsă de comunicare culturală cu celelalte părți ale țării și provincia care se impune prin valorile ei conștiinței culturale naționale (Livius Ciocârlie); aspectele benefice ale identității în cultură dar și primejdiile sale, în politică (Mircea Mihăieș); ecuația tensionată între localism și globalism (Adrian Dinu Rachieru). O notă aparte față de intervențiile scriitorilor aduce Smaranda Vultur din cercetările sale recente în sate din Timiș, Caraș Severin și Mehedinți, printre foștii deportați în Bărăgan. Identitatea ține, crede cercetătoarea în urma investigațiilor sale, de un anumit imaginar regional ce se raportează la ceilalți prin diferență. Dar această identitate nu e imuabilă, se reconstruiește mereu, tot așa cum se și depozitează mereu: "Pe de o parte, deci, un bănățenism de muzeu, de arhivă, care are ceva artificial, și un bănățenism care se reconstruiește pe baza unor date istorice concrete. Tocmai această pendulare între memorie și identitate face, cred, încă un element de specific al toposului despre care vorbim."

Salvatorul lui Rebreanu

În numărul pe februarie al *CURIERULUI ROMÂNESC* ne-a atras atenția o relatare semnată Gheorghe Cristescu-Plăpumarul. Scrisă în 1969, această amintire vede lumina tiparului de-abia azi, deși faimosul Plăpumarul s-a numărat printre pionierii autohtoni ai mișcării socialiste și ai Partidului Comunist. Din cîte știm - e posibil să ne înșelăm -, Cristescu Plăpumarul s-a retras din Partidul Comunist după ce acest partid a fost scos în afara legii, fiindcă PCR contesta unitatea statului român de după 1918. Oricum, Plăpumarul, care a avut prăvălie la Sfînta Vineri pînă în anul cînd a murit (1973), a făcut pușcărie politică, la Canal, între '50 și '54, iar pînă în '65 a trăit din expediente. Om de onoare, Cristescu refuză consolare unui carnet de partid după ce a fost reabilitat, cere în schimb să i se îngăduie să aibă atelierul său de plăpumărie în vadul de la Biserica Sfînta Vineri. Atelierul i-a supraviețuit și, pînă la demolările care au schimbat întreaga fizionomie a zonei, avea mica sa legendă. Era plăpumăria Plăpumarului, cel mai onorabil

LA MICROSCOP

Înjuratul intelectual român

CHIAR dacă evenimentele din ultimii ani mă contrazic, nu cred că soarta intelectualului român e să fie înjurat de ai săi. Țăranul și muncitorul care-și câștigă pîinea din greu afirmă cu orgoliu despre progeneriturile lor care au studii superioare că *muncesc cu capul*. Numai de-clasații, derbedeii și clănțăii îi înjură pe intelectuali. Am avut prilejul să constat în medii și împrejurări diverse acest lucru. În construcții, un inginer care-și cunoaște bine meseria are pe șantier o autoritate comparabilă cu aceea a unui căpitan de vapor. Iar în ultimii ani, șefii de întreprinderi care izbutesc să dea de lucru oamenilor pe care îi conduc, luptîndu-se să găsească contracte avantajoase, sînt de-a dreptul divinizati de subordonații lor. Medicii omenoși și profesorii devotați îndeletnicirii lor se bucură azi de o autoritate morală la care nu visau nici părinții poporanismului de la începutul acestui secol.

Secăturile plătite care, în '90, răcneau în București "Moarte intelectualilor!" și care în luna iunie a aceluiași an au batjocorit laboratoarele Universității, cu excrementele lor, sînt pegra nației, nu inși reprezentativi pentru acest popor. Cine își închipuie că scriu asta pornind de la o imagine idilică a românilor de azi greșeste. Știu că sîntem un popor înrăit de lipsuri și neliniștit din pricină că nu știm spre ce ne îndreptăm. Știu că sărăcia unora, cei mai mulți, și hoțiile nerușinate ale altora, cîțiva, care sfideză opinia publică, au un efect demoralizant cumplit. Știu că tinerii vor să plece din țară, ca să-și găsească norocul în altă parte. Și știu că viața de familie e, pentru omul obișnuit, un calvar al umilinței, nu acea insulă de stabilitate și mulțumire din care se trage forța familiei. Ne aflăm, ca popor, la o răspîntie periculoasă. Răspîntia unui viitor greu de anticipat, care ar trebui să ne găsească *solidari*, în pofida opțiunilor noastre politice și în pofida obiceiului nostru național de a face haz de răul celuilalt.

Dacă aș fi convins că intelectua-

lul român a ajuns obiect de ură și de sistematică injurie pentru ai săi, n-aș mai scrie un cuvînt pentru cititorul de azi, fiindcă ar însemna să mint. Sau i-aș spune cititorului *României literare* că valorile intelectuale au devenit primejdioase.

De ce scriu asta? Fiindcă de cîrînd dl. Andrei Pippidi a afirmat că soarta intelectualului român e să fie înjurat de ai săi sau chiar amenințat cu moartea. Și asta, încă de pe vremea lui Iorga. Dl. Pippidi are, pînă la un punct, dreptate, dar pune semnul egal între extremiștii care l-au atacat pe Iorga și toți ceilalți adversari ai lui Iorga, cu care savantul s-a luptat în presă. Dacă o bandă de ticăloși legionari l-a ucis pe Iorga, producînd consternare și revoltă în întreaga opinie publică de la noi și scîrbindu-i chiar și pe unii dintre legionari, înseamnă asta că, la noi, intelectualul a fost sortit de ai săi injuriei și crimei? Sau dacă, acum, dl. Pippidi e amenințat cu moartea de cine știe ce sclerată, trebuie să deducem de aici că intelectualul român a devenit ținta intențiilor criminale ale concetățenilor săi? Dacă dl. Pippidi e amenințat cu moartea, domnia sa trebuie să ceară protecția poliției, dar nu să arunce o acuzație de o asemenea gravitate asupra întregului din care face parte.

Dl. Pippidi e un patriot din categoria celor care vor să crape muncind ca să-i facă pe tineri să nu mai plece din România. Dl. Pippidi nu fură și nu-și bate joc de speranțele concetățenilor săi făcîndu-le promisiuni demagogice. Din nefericire, dl. Pippidi generalizează un murdar atac față de persoana sa - ce-o fi pîzind SRI-ul? -, atac pe care îl trece în contul românului generic, care îl înjură pe intelectual fiindcă asta e soarta pentru care e programat românul generic. Or, lucrurile nu stau astfel. Românul obișnuit își prețuiește intelectualii, chiar și atunci cînd nu-i înțelege. Cît despre românul care dă telefoane de amenințare, să fim serioși! Există nație fără uscături?

Cristian Teodorescu

meseriaș din cartier, socialist pe vremea capitaliștilor și particular în timpul comuniștilor. În 1918, Cristescu e cel care îl salvează pe Liviu Rebreanu de Curtea Marțială. Din amintirile soției lui Rebreanu se știe că la rugămintea lui Steriadi pictorul, socialistul l-au ajutat pe romancier să plece din București ocupat de germani. În relatarea sa, Plăpumarul se întrebă de ce nu-i apare numele, de vreme ce Rebreanu însuși, văzîndu-l la o librărie de pe Lipscani unde dădea autografe, l-a arătat tuturor celor de față, cu lacrimi în ochi, spunînd: "Ăsta m-a scăpat." Cine citește, azi, amintirile lui Cristescu n-are cum să nu fie impresionat de felul cum funcționau relațiile socialistilor români la vremea aceea. Cutare meseriaș avea încredere în frizerul cutare, iar amîndoi îl știau pe cutare soldat socialist, german, paznic de frontieră. În treacăt fie spus, Plăpumarul e în aceste câteva pagini de amintiri de un patriotism care răzbate pînă și în felul cum scrie anumite cuvinte, de pildă "Român Transilvănean" și "Patria Română". Iar felul în care el pregătește trecerea dincolo de granița de la Focșani a lui Rebreanu e

cu totul memorabil: "I-am mai adăugat că un cunoscut al meu ne poate da o marfă de care are mare nevoie Moldova și noi ne vom îndulci ceva viața." Plăpumarul, bărbat chipeș și de caracter, n-a fost arestat pentru convingerile lui socialiste de capitaliști. În schimb, a făcut pușcărie după ce "cunoscuții săi" au ajuns la putere. ♦ Cine vrea să se lămurească ce înseamnă generația '90 de scriitori poate consulta ultimul număr din *ECHINOX*. Dar întrebarea care stăruie după străbaterăa acestei bibliografii a scriitorilor care au debutat după '90 e în ce măsură ei reprezintă o generație și, mai ales, la ce mai ajută generația pentru impunerea unor valori individuale. ♦ Ultimul număr din revista *POESIS* e de-a dreptul inflaționist la capitolul poeziilor autohtoni. Și dacă ținem seamă că tot în acest număr al revistei sînt analizați autori precum Ștefan Augustin Doinaș, ne trezim în plină confuzie de valori. ♦ În *ZIUA*, Ioan Groșan îi urează la mulți ani mamei sale la concurență cu aceeași urare pentru dl. Virgil Măgureanu. Din cîte știm dl. Măgureanu nu e tatăl lui Ioan Groșan.

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 650.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 7.800 lei; 6 luni - 15.600 lei; 1 an - 31.200 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul drago print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel. 335.93.18; fax: 311.33.75

16 pag. - 600 lei